

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XXI. ÉVFOLYAM.

1906. Október.

VIII. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Dr. Tóth János.

„Gyorsabb ütemben terjesztjük a népművelődést nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül is, szilárdabbá tesszük annak erkölcsi alapját és nemzeti jellegét“, mondotta gróf Apponyi Albert a jászberényi ünnepeken elhangzott nagyszabású politikai beszédjében. S a kijelentést követte a cél munkálása! A magyar nemzeti kultúra jövődjének legméltóbb alapozója, a miniszter, majdnem egyidejűleg vette maga mellé a klasszikus tömörséggel körvonalazott program megvalósítására *Dr. Tóth Jánost*, a kor szelleme szerint való liberáлизmusnak, a nemzeti eszméknek kitartásban szilárd és meggyőződésben tántoríthatatlanúl becsületes harcosát, munkakörébe rendelvén a népoktatásügy összes ügyeit.

Csak kevesen tudják felismerni Apponyi idézett szavaiban a század legnagyobb gondolatait és törekvéseit kifejező programját s még kevesebben látják a szó és az első intézkedések tartalma közötti filozófikus hármóniát. Pedig e tartalom, a gondolat és a cselekedet közötti összhang nyilvánvalóvá válik az események első taglalásánál.

Az újkornak a politikai jogokért folytatott nagy harcában, a huszadik század elejére, a nép állott immár előtérbe s a nép műveltsége lett az államok boldogulásának egyedül biztos alapja. Im a miniszter a legelőkelőbb helyre tette a népművelődést, tudván, hogy a nép műveltségén nyugszik a társadalom minden osztályának, minden rétegének műveltsége s az egységes műveltségben az érvényesülés legelső feltétele. Az újkornak említett nagy harcából, a mi századunk elejére, mint élő és ható gondolat, másodjára a nemzetiségi eszme jegecesedett ki. S a miniszter e törekvést parallel állította a másik mellé, a nemzeti népiskolát jelölvén meg az általános műveltség, a nemzeti jelleg s végezetül az erkölcsi alap megteremtésének eszközéül.

Ám, hogy a miniszter a népoktatásügyet egymagára kezelendőnek minősítette s ez ügy élére Dr. Tóth Jánost állította, mondásában nemcsak elméletet adott, hanem cselekedetében mindennél biztatóbb foglalt is.

És itt kezdődik az új államtitkár hivatása! Az egész magyar nemzet és benne mi, a közélet lázas lüktetésének gondolkodó figyelői, ugyanannak minősítjük Dr. Tóth Jánost, akinek őt nagy minisztere minősítette: a népműveltség egyik előkelő és puritán képviselőjének s a nemzeti eszmék kipróbált harcosának. E kettős diszpozíciónál ma arra a helyre, melyre őt a királyi kegy ültette, a világon semmi jobban nem minősít. Ez kétségtelen!

Nem napról-napra való gondolatokra s nem ötletekre és lehetetlen gondolatok képviselőire, hanem az uralkodó eszme körében élő, azt hordozó, a célt tisztán látó, munkás emberekre van a népoktatásnak szüksége; olyanokra, kik egy megpróbáltatásokban nehéz és kritikus korszak, egy éppen a nagy és tiszta jellemeket kereső nemzet színe előtt állották ki a tűzkeresztséget; olyanokra, kik a nemzet összes értékes faji tulajdonságait bírva, letéteményesei törekvéseinknek, ideáljainknak.

Ismételjük, ilyennek minősítjük mi is Dr. Tóth Jánost!

Sietünk azonban kijelenteni, hogy mi, tanítóképző-tanárok, a miniszter által körvonalazott programban nemcsak a kor és a század eszméi diadalát, az új államtitkár munkakörének kiszabásában és Dr. Tóth János kinevezésében nemcsak e program megvalósulása idejének közeledtét szemléljük, szemléljük a saját magunk külön ügyének, a tanítóképzésnek sorsfordulatát is, mely eszmei tartalomban eljutott máris oda, ahol méltó helye van. A közoktatásügy faktorai között az első helyre!

Hogy ugyanis olyan auspiciumok után, mint amilyenekkel a népoktatás ügye egy új korszak elé indul, az eszmei tartalmat a való fogja rövid idő műva felcserélni, Dr. Tóth János egyéniségének azon tiszteletre-méltó attributumai szolgálnak csalhatatlan biztosíték gyanánt, melyek őt jelenlegi helyére minősítették.

Az Országos Tanszermúzeum tanszerkiállítása.

Neményi Imre dr. miniszteri osztálytanácsos, ez év tavaszán egy intézményt keltett életre, mely azideig mintha nem is lett volna, tengődött egynapról másnapra, összes tevékenysége kimerülve ama néhány taneszköz megbíralásában, melyet a miniszterium hozzája utalt.

Ezen intézmény az Országos Tanszermúzeum volt, melynek Neményi osztálytanácsos kiváló fontosságát felismerve, úgy anyagilag, mint erkölcsileg

olyan helyet kívánt biztosítani kulturális intézményeink között, hogy abból a hazai kulturára és iparra minél több haszon háramoljék.

Szerencsés választása folytán dr. Vangel Jenő egyet. m. tanár került az újjászervezett Országos Pedagógiai könyvtár és Tanszermúzeum élére, ki megértve a szervezeti szabályzatnak intencióit, új életet, új szellemet vitt magával s ami legszebb, rövid félévi működése alatt kézzelfogható eredményt is tud felmutatni biztatóul a Tanszermúzeum jövője iránt, melynek előfeltételei, még anyagi oldalát tekintve is a dolognak, teljes mértékben biztosítva vannak.

Eltekintve az elnökségnek azon tevékenységétől, mellyel a szakértők és a tanügyi férfiak érdeklődését a T. M. célja és a célok elérésére megjelölt eszközök iránt felhívni igyekezett, egyik legszebb sikere a T. M. elnökségének azon kis kiállítás volt, melyet a Tanítók Országos Bizottságának gyűlései alkalmából a népiskolai új tanterv és utasítások követelményeinek megfelelően összeállított új normál felszerelési jegyzék alapján a hazai tanszerekészítők és gyárosok részvételével azon céllal rendezett, hogy egyfelől a Tanszermúzeum elnöksége a felszerelési jegyzék kibocsátása előtt, a felvett tárgyakat egyenként és külön-külön megvizsgálhassa, megbírálhassa, a hiányzó, speciális, magyar viszonyokat feltüntető tárgyakra a tanszerekészítők figyelmét felhívja s őket megfelelően irányítsa s másfelől, hogy a tanítói gyűlésekre sereglett tanító-ságnak alkalmat nyújtson egy népiskolai felszerelés megtekintésére és szakszerű észrevételeinek megtételére.

Akár az első, akár a második célzatát tekintjük a kiállításnak, dicséretes munkát végzett a Tanszermúzeum, mert valóban itt volt az ideje annak, hogy legyen valaki hivatott tényező, ki a tanszerekészítőket irányítsa, figyelmüket a hiányokra felhívja.

Es e kis kiállításnak tanuságait legjobban a tanszerekészítők hasznosíthatják, miénk eredménye az lesz, hogy a magyar iskolák jó magyar taneszközökhöz jutva, nem fogják keresni az idegen gyártmányokat. Bizalommal lesznek hazai tanszereink iránt s ezzel megszűnik egyik akadálya tanszeriparunk fejlődésének.

Ha ez meglesz, a vámsorompók felállítása nélkül is kívül maradnak az idegen taneszközök.

De fontos volt a kiállítás a második szempontból is, mert bizony kevés tanítónak nyílik alkalma, hogy egy teljes népiskolai természetrajzi és fizikai felszerelést láthasson, miután iskoláink nagyon gyarlón vannak e tekintetben ellátva.

Es fontos volt a tett észrevételek szempontjából is, melyek között kiváló helyet foglal el egyik tanítónak azon megjegyzése, hogy legyen meg minden iskolának e gyűjteménye, azonban gondoskodjék a kormány illetőleg a Tanszermúzeum arról, hogy nagyobb vidéki központokban kurzusok tartassanak az eszközök kezelésének, használatának bemutatására, mert bizony sokan vannak a régi gardából, kik olyan képzőintézetekben nyerték okleveleiket, melyeknek maguknak sem volt felszerelésük s így nem tudnának bánni az eszközökkel.

A kiállításon egyébként, mely aug. hó 26-ától szeptember 15-éig volt nyitva, a népiskolai normál felszerelésnek csak első fokozata állít-

tatott ki s az sem volt teljes, mert bizony pld. szemléltető képek, stb. miután újabb dolgok meg nem jelentek, nem kerültek bemutatásra.

Annál gazdagabb volt a kiállításnak a természettudományi, kémiai és fizikai része, melyből a hazai nagyobb tanszerkészítők túlnyomóan saját készítményeikből igen szép és jó gyűjteményeket állítottak ki.

Résztvettek a kiállításon *Calderoni, Feldmann, Marx* és *Merei, Erdélyi* és *Szabó, Habel Mátyás* budapesti tanszergyárosok és készítők, természettudományi, vegytani és különösebben fizikai eszközeikkel, melyek bátran felveszik a versenyt a külföldi hasonló gyártmányokkal úgy ár, mint kiállítás és használhatóság tekintetében.

Résztvettek továbbá *Haering Ede* (Szeged), *Kunszt Károly* (Somorja), *Merkel Ede* (Németbogsány), *Kalászy nővérek* (Budapest) természettudományi preparatumaikkal és készítményeikkel, melyek között igen sok még meg is haladja a népiskola igényeit.

Balázs és *dr. Végh, ifj. Burzó Imre, Petz József* a Tátrát ábrázoló domborművű térképével, *Mazurek* „A tervező rajzolás elemek” című találmányával; a *Magyar Földrajzi Intézet* térképekkel, földgömbökkel, *Riegler F. E.* gyáros r.-t. papír és írószerekkel; *Geitner és Rausch* budapesti cég a slöjdhöz szükséges eszközök gyűjteményével, helyesebben egy teljes slöjdfelszereléssel.

Iskolapadokat is állítottak ki ez alkalommal és pedig *Feiwel* és *Michl* budapesti gyárosok *Michl* kiállított padjával, mely igen szép és praktikus, nagy feltűnést keltett.

Mellőzve az egyes kiállított tárgyak bírálatát, melyre hivatottnak magamat nem érzem, csak a kiállítás tanúságait említem fel, melyeket röviden két pontban foglalhatok össze.

Az egyik az, hogy a Tanszermúzeum, együtt látva a felszerelési jegyzékbe felvett taneszközöket, a népiskola összes viszonyainak mérlegelése mellett véglegesen megállapíthatta, hogy mely eszközökre van még szükség és mely eszközöket lehetne kihagyni a jegyzékből, mint amelyek — bár fontos kísérletek bemutatására szolgálnak ugyan — akár terjedelmük, kényes voltuk, magas áruk, akár pedig az elérhető cél szempontjából meghaladják a népiskola igényeit.

A másik pont az, hogy tanszeriparunk annyira fejlett, hogy bátran felveszi a versenyt a külföldi gyártmányokkal szemben s különösen ha a Tanszermúzeum irányítását elfogadja, rövidesen megerősödik az iránta való bizalom, melynek hiánya — mint fennebb említettem — okozza, hogy iskoláink tartózkodtak eddig azok vásárlásától.

E kiállításnak, ha más haszna nem is lesz, egy azonban mindenestre megvan, hogy t. i. a tanszerkészítőket nemes versenyre ösztönzi, minek nemcsak maguk a tanszerkészítők, a tanszeripar, hanem a magyar kultúra is hasznát fogja látni.

Annak megemlézése után, hogy a T. M. elnöksége és pedig *Vangel Jenő* dr. elnök a normál-felszerelési jegyzékről és a természettudományi felszerelésről, *Miklós Gergely* titkár a kémiai és fizikai felszerelési tárgyakról a kiállítás megnyitása napján demonstratív előadásokat tartottak, melyeket a nagy számban megjelent tanítóság mind végig a legnagyobb érdeklődéssel hallgatott végig, befejezem közleményemet azon óhajtással,

hogy a kulturánk és iparunk fejlesztése érdekében a T. M. elnöksége programjához híven, továbbra is hasonló lelkesedéssel és buzgalommal vezesse ezen intézmény ügyeit, mert csak így fogja biztosíthatni maga számára azon helyet kulturális intézményeink között, melyet elfoglalni hivatva van.

Dr. N. K.

A tanítóképző tanárok részére Budapesten tartott kézi-munka- (slöjd-) tanfolyamról.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1906/5046. és 31627. sz. rendelete alapján, a kézimunkára nevelő országos egyesület közreműködésével, a nyár folyama alatt Budapesten június hó 17-től július hó 27-ig, vagyis *hat hétig*, tanítóképző-tanárok részére tanfolyamot tartottak.

A tanfolyam tanárai voltak: vezető-igazgató *Guttenberg Pál*, egyúttal a fafeldolgozás vezetője, az elméleti rész (theoretikum) előadója; Istenben megboldogult *Németh Gyula*, (aki a tanfolyam alatt halt meg) az agvagsmintázás tanára; *Aranyosi Miksa* a lágypapír- és karton-munkák vezetője, tanára; *Vásárhelyi József* kisegítő-tanár a famunkánál, majd *Németh Gyula* halála után az agyagsmintázás vezetője; *Szabó Gábor* kisegítő tanár.

A tanfolyamon a következő tanárok, tanítók és tanítónők vettek részt: 1. *Amler Antal* Baja, zenetanár. 2. *Bangha Klotild* Budapest, irgalmas-nővér (Ranolder-intézet). 3. *Bécsi Kerubina* Budapest, irgalmas-nővér (Ranolder-intézet). 4. *Belitzky Gusztáv* Losonc, s.-tanár, gyak.-isk. t. 5. *Bocskay István* Temesvár, s.-tanár. 6. *Bognár Károly* Sopron, s.-tanár, gyak.-isk. t. 7. *Bergmann József* Modor, rendes tanár. 8. *Busera Péter* Karánsebes, gyak.-isk. t. 9. *Dienes Károly* Csáktornya, s.-tanár, gyak.-isk. t. 10. *Dobay László* Nagykőrös, tornatanár. 11. *Domokos Andor* Nagyvárad, h. rajztanár. 12. *Dóvicsky Rezső* Sárospatak, s.-tanár. 13. *Fuchsné-Eitner Ludmilla* Budapest, rendes tanítónő. 14. *Egyed Erzsébet* Szabadka, megbízott tanítónő. 15. *Fliegl Kálmán* Csurgó, megbízott tanár. 16. *Gaal Imre* Kiskunfélegyháza, rajztanár. 17. *Gyarmathy József* Igló, s.-tanár, gyak.-isk. t. 18. *Göbel Ilona* Pápa, rajztnő. 19. *Halmágyi Antal* Nagyenyed, rajztanár. 20. *Horváth Géza* Kalocsa, rajztanár. 21. *Juhász Imre* Pápa, segédtanár. 22. *Jónasin Trajan* Karánsebes, gyak.-isk. t. 23. *Kárpáti Ernő* Mármharosziget, rajztanár. 24. *Kiss György* Debrecen, gyak.-isk. t. 25. *Klinda Károly* Esztergom, rajztanár, gyak.-isk. t. 26. *Mandula Aladár* Modor, rendes tanár. 27. *Nagy Károly* Arad, rajztanár. 28. *Péter Ferenc* Székelykeresztúr, kézi munk. t. 29. *Poncsák Jenő* Eger, el. isk. t. 30. *Révész Györgyike* Szepsi-Szt.-György, megbízott rajztnő. 31. *Simkó Endre* Sopron, rendes tanár. 32. *Slajchó Mihály* Eperjes, rendes tanár. 33. *Szalay Antal*, Pécs, rajztanár, gyak.-isk. t. 34. *Szalatsy Rezső* Déva, rajztr. 35. *Tarján Gyula* Kolozsvár, kézimunka és tornat. 36. *Xantus Elek* Csíksomlyó, gyak.-isk. t.

A tanfolyamon való részvételre első sorban a tképző int. természettudományok tanárai szólítottak fel; de amint a névsor mutatja, éppen ezek közül volt a legkevesebb, összesen 4—5. A *véletlen* jól rendezte, hozta össze a tanfolyam hallgatóit, mert ez a tanfolyam első sorban a gyakorló-iskolák tanítóinak, másodsorban a kézimunka tanítóinak s a rajztanároknak és csak harmadsorban való a képző-intézeti term. t. tanárainak.

A tanfolyam munkarendje már ismeretes a *Magyar Tanítóképző* 1906. évi június-juliusi számából.

Elmélet. Ha a gondos figyelő a közölt és nagyon sokat ígérő programot még egyszer elolvassa, önkénytelenül fel kell kiáltania: Ennyi elméleti tudomány rövid hat hét alatt?! De segítségünkre jött a sors, mert a theoretikum egy része papíron maradt, a szervezés fontos munkája egy pár rövid felőrácska alatt intéződött el, a serdültebb kor technikai munkája egy boldogabb jövőre halasztatott el!

Igaz, hogy *lelkes odaadás, nagy buzgóság, rajongó tárgy szeretet, bő tárgyismeret* tűnt ki minden egyes előadásból; de amit ez a sok jelesség épített, annak java részét a szertelenség le is rombolta. Ha valaki Debrecenből Budapestre akar jutni, akkor világosnak s határozottnak kell lenni a célnak is, az útnak is. Az a legbölcsebb, aki azt a célt a legrövidebb idő alatt s legkevesebb fáradtsággal éri el; aki neki indul ez útnak, ne tekintsen se jobbra, se balra, csak a cél felé. Eltéveszti a célt az, aki úgy megy Debrecenből Budapestre, hogy minden állomáson megáll, ötletszerűen az út mellé eső falvakba is be-be szaladgál. Mert erejét szétforgácsolja s elfogy a kitűzött idő is s elfogy az energiát adó szénkészlet és éppen akkor, amikor a cél felé közelednénk. Megrekedünk s egy jobb jövő reményében, csüggedt szárnyakkal, vágyakozó tekintettel sóhajtozunk a még előttünk lévő ígértföldre. Ezt az általános benyomást szereztem én, és amint az elhangzó nyilatkozatokból kihallatszott, a hallgatók nagy többsége is, a theoretikumról. *Megallottunk az ígért földre előtt, de oda be nem vészettünk.*

Ha ebből az alkalomból a tanítóképző tanárok számára rendezett legelső tanfolyamra visszagondoltunk, sokszor jutott eszünkbe a határozott céltudatosság, az egyöntetű komoly igyekezet a cél felé.

Am ne feledjük el, hogy a slőjdőt is bele kell illeszteni a képző-intézet s a gyakorló-iskola, s így a népoktatás keretébe éppen úgy, mint a lélektant, a biológiai szempontokból tanítandó természetrajzot. Természetrajz biológia, természetrajz slőjd. Összeillik-e ez a kapcsolat? Erre nem lehet más feletünk, mint igen is össze. A természetrajz, a földrajz, a fizika, a geometria, a rajzolás, a beszéd- és értelem gyakorlatok tanítását a slőjd okos, de nem szertelen felhasználásával eredményesebbé, jobban felfoghatóvá, megérthetőbbé tehetjük, a tárgy iránti szeretetet felébreszthetjük. A slőjd felhasználása főleg az elemi oktatás terén érvényesülhet, de már kétes haszonnal járna a slőjddel a középfokú oktatást segíteni elő. A tanítóképzőkben is azért van értelme a slőjd-oktatásnak, mert az elemi oktatás leendő tanítóival foglalkozik, A tanításnak azon a fokán, ahol a tanítóképző áll, se az agyag-, se a papír-, se a famunka nem való arra, hogy a tantárgyak bármelyikét

világosabbá, érthetőbbé tegye A képzőintézeti növendéknek, mint leendő tanítónak, szüksége van a slőjdre, de nem azért, hogy általa jobban megértse, megkedvelje az egyes tárgyakat, hanem azért, mert tanító lesz, mert neki majdan a 6—12 éves gyermekeket tanítania kell.

A képző-intézet term. tud. tanárának sem lehet más teendője a slőjd irányában, mint az, hogy felhívja a növendékek figyelmét arra, hogy az elemi oktatásnál agyagmintázásra is gondoljanak, mert ez kedves foglalkozása a gyerekeknek s tisztázza az egyes fogalmakat. A népiskolai gyermek megmintázza nagyjából az almát, körtét, szilvát, diót, gyíkot, kígyót, madarat stb. De hogy agyaggal különbséget fejezhessen ki madár és madár, például veréb, fülemile közt, oda már az agyag művészies kezelése kell! Ez nem lehet célja az elemi iskolának, de még a képzőnek sem.

A képzőnél a slőjdöt, például az agyagot, az egyes tárgyak tanításánál felhasználni céltalan dolog volna. Egy eleven tárgy, vagy a holt, száraz preparátum összehasonlíthatlanul hívebben ábrázol, mint az agyagból készült kontár utánzat. (Mert nem lehet más, mint kontár utánzat.)

A képzőkben igenis tanítani kell a slőjdöt, de a slőjddel, mint segédeszközzel, tárgyakat tanítani nem volna más, mint a segédeszköz szertelen túlbecsülése s hasztalan időfecsérlés. A slőjdre szüksége van a képző-intézeti növendéknek, mint leendő tanítónak, mint gyakorlati embernek, aki hasznos szórakozásból meg tud magának csinálni egy lábtörlőt, zsámolyt, ruhafogast, gereblyét, tyúkólat, méhkaptárt stb. stb.

Az elemi iskolában tanítani kell a slőjdöt és vele mint segédeszközzel az egyes alkalmas tárgyak tanítását sikeresebbé lehet tenni. Itt aláírjuk azt, amit *Guttenberg Pál* igazgató hirdetett: *Küzdjünk a verbalizmus ellen, tanítsuk a gyermekeket arra, hogy gondolataikat ne csak szóval, írással, de tettel is ki tudják fejezni.* Azaz, amiről tanúlnak, azt mintázzák meg agyagból is, de ne a tanítás alatt, hanem a slőjd-órán, vagy otthon, vagy csendes foglalkozáson. A tanításnak ez a módja igenis felébreszti a tárgy iránti szeretetet, kedves foglalkozást nyújt, tisztázza a fogalmakat, behatóbbá teszi a tanítást, megtanít figyelni, szemlélni, ez a legjobb fegyver az üres szótanulás, a verbalizmus ellen. De mértékkel s okosan kell vele élni, mert ha túllövünk a célon, a sikert kockáztatjuk.

Hát igen tisztelt kollegáim, mondjuk meg csak úgy amint van, a slőjd az elemi oktatásban se több, se kevesebb, mint jó segédeszköze a tanítónak; ügyes, rátermett, szakavatott, tárgyilagos, bölcs mérséklettel bíró pedagógus kezében, mint minden más jó eszköz, hasznossá válik, áldásthozó lehet; de avatatlan s nem tárgyilagos, szertelen ember kezében értéktelen, a tárgyismeret a tárgyitanításnak nagyon is kárára eső eszközzé fajulhat.

A tárgy és a dolog természete a jó ösztönrel bíró tanítónak megmutatja, hogy hol és mikor használható haszonnal a slőjd. De a tanításban mutatkozó összes bajokat slőjddel gyógyítani merész gondolat volna.

Könnyű a *Nagy László-féle* beszéd- és értelemgyakorlat felett ma elítélőleg pálcát törni. De gondoljuk csak meg, mi volt a keletkezési

időben ez a könyv? És minden hibái mellett van-e manapság jobb könyv a N. L.-énál? Vannak újabb könyveink, de ezek talán jobbak? Csak újabbak, de nem jobbak! Slőjddel, pláne csupán slőjddel, a Guttenberg úr által annyira lecsepült rosszirányú nevelési s tanítási rendszerünket, (az óvótól fel az egyetemig!) de sőt még az annyira lecsepült N. L.-féle beszéd- és értelemgyakorlatot sem lehet kireparálni.

Szó sem férhet hozzá, hogy ez is az elmélet komolyságának rovására esett. Gutenberg úr sokat látott, hallott s olvasott ember alapos ismerője tárgyának, lelkes apostol, ügyes szervező; de a tanfolyamon elszámította magát, nem fontolta meg talán, hogy kik lesznek a hallgatói? vagy annyira elfoglalta magát más irányban is, hogy nem győzte a nagy munkát? Bármilyen volt is az ok, de tény az, hogy nem jutottunk el az ígért földre.

Famunka. Ha a tanfolyam pedagógiai oldalát s a formális hasznot nézzük, úgy az *agyagmintázás* képvisel legnagyobb értéket; ha a termelő-képesség s tetszetősség szempontjából vizsgáljuk a dolgot, a *papírmunka* nyomul előtérbe; ha reális alapon bírálunk, a *famunkának* jut a babér. Mind a három megállhat külön-külön is; de a három kiegészítheti, segítheti egymást, a slőjd egyesítő fogalma alá szépen beilleszthető. A hárommal együtt jobban meg lehet közelíteni a célt: *tanítani lehetőségig a valóságot cselekvő szemlélet alapján; ostromozni, üzni az üres szótanulást, a verbalizmust.* Reális szempontból a famunka az, amelyet a képzőintézet növendékei a legtöbb odaadással fognak teljesíteni, amelynek legtöbb kézzelfogható haszna lesz.

A famunka vezetője *Guttenberg Pál* volt, főleg elméleti alapon. *Vásárhelyi Főzsef* a szerszám-ismertetés s kezelésben mutatkozott ügyes vezetőnek, míg *Szabó Gábor* feltűrt ingujjal dült neki a munkának, szakavatott ügyes mesteremberként dolgozva, a kezdőknek, a habozóknak vala nagy segítségére, nem restelkedvén az avatatlan kezek okozta szerszámcsorbákat is nagy türelemmel kiköszörűlni. Micsoda faélű szerszámokkal dolgoztunk! De hát miért is nem köszörűltük ki szerszámainkat!

Azt el kell ismernünk, hogy akiben volt hajlandóság, komoly igyekezet s akarat, az az előbb felsorolt szerszámokkal való bánást s azok kezelését alaposan megtanúlhatta, kapott annyi útmutatást s szerezhetett annyi ügyességet, hogy ezzel az alappal nyugodt lelkiismerettel foghat hozzá az elemi iskolai s képző-intézeti famunka tanításához és általában az egész slőjd tanításához.

A tanfolyam alatt a *tömegtanítás* elvét hangoztatták, de lényegében véve a dolgot, a tanfolyamon csak az agyagnál, ott is csak kezdetben volt tömegtanítás. Ki-ki dolgozott tetszése szerint. Az ügyesebbek, a gyakorlottabbak (ős-slőjdisták) hamarosan nyélbe ütötték a dolgukat és nem várva senkire, fogtak hozzá egy más újabb tárgyhoz, a kezdők fokról-fokra elmaradozta. Az egyes tárgyakat rajz után kellett megcsinálni. Ezt sem tudom helyeselni. Ahhoz, hogy valaki rajz után csináljon egy tárgyat, bizonyos fokú gyakorlottság kell már. Én szerintem egy-egy tárgy elkészítésénél következőleg kellett volna eljárni. 1. *Be-mutatni a kész tárgyat.* (Modell.) 2. *Megbeszélni azt.* 3. *Lerajzolni s rajzoltatni (tömegesen) pontos méretekkel a tárgyat.* 4. *A tárgyhoz*

szükséges anyagot *egyszerre* kiosztani. 5. A vezető a hallgatók előtt megcsinálja a tárgy első részét. 6. Az egész tömeg utána csinálja ezt a részt. A vezető ez alatt jár-keel, utasít, útbaigazít, segít. Míg ezt a kijelölt részt valamennyi meg nem csinálja, tovább semmi szín alatt sem megyünk. 7. Az első rész elkészítése után ugyanígy a második, a harmadik, a negyedik stb. részt. 8. Végül a vezető összeállítja a részeket. 9. Összeállítják a hallgatók a részeket. 10. Az egyesek munkáinak megbirálása. 11. *Tanulság elvonás.*

Egyik hiánya volt a tanfolyamnak, hogy se a fánál, se a papírnál nem volt elegendő szerszám. Ha az ember levágott egy darab fát, letette a fűrész (vagy más szerszámot), s amikor az új darab levágásához akart fogni, már híre-hamva se volt a fűrésznek vagy más szerszámoknak; néha egy félórába is került, míg az ember újra szerszámhoz jutott. Legalább két embernek okvetlen kell adni egy teljes felszerelést. Ha nincs kellő szerszám, csoportba lehet osztani a tanulókat.

Az helyes intézkedés volt, hogy kiki elvihette a maga által készített tárgyakat, mert azok egy kész minta-gyűjteményt képviselnek. Nagyan könnyítik a slöjd tanítását.

Lágy papír és karton-munkák. Előadó, vezető volt *Aranyosi Miksa*. Sok-sok csinos és hasznos s kedves dolgot produkált ez a tanfolyam. Maga a vezető nagy tárgyszeretettel, szakértelemmel s *kifogyhatatlan türelemmel* tanított. Itt éreztük leginkább a szerszámhiány, a térhiány kellemetlenségeit, főleg pedig a ragasztásnál. Ha valahol, itt feltétlenül s szigorúan kellett volna érvényesülnie a tömegtanításnak úgy a tanulók mint a vezető nagy-nagy előnyére. Bámulatra méltó buzgalma van Aranyosi Miksa úrnak. Ha semmi más érdeme nem volna, ez az egy elég arra, hogy a sors tanítónak rendelte.

Agyagmintázás. Amint elébb is említettem, a slöjd tanításának pedagógiai formális céljait, hogy t. i. a gyermek gondolatait ne csak szóval, írással, rajzolásal, de tettel is ki tudja fejezni, hogy ne tanítsunk tartalom nélküli szóképeket, leginkább megközelíthetjük az elemi iskolában az agyagmintázással. Az agyag olcsó is, könnyen is megszerezhető és a gyermekek legörömostebb foglalkoznak vele. Megboldogult tanárunk, *Németh Gyula*, nagy szakértelemmel, igaz tárgyszeretettel, meleg ügybuzgósággal, lelkes odaadással fogott hozzá e szép feladathoz. Az a könnyedség s közvetlenség, amellyel tárgyát kezelte, már az első napokban magával ragadta hallgatóságát. Még a nagyoknak is élvezetet nyújtott, amint abból az élettelen agyagból egy-két fogással egy a valóságban létező tárgynak másolata lett. Itt érvényesült valóban a tömegtanítás. A mester szemünk előtt csinálta meg a modellt, mi mindannyian ugyanazt csináltuk utána egyszerre. Jött a megbeszélés, a tanulság elvonás. Csak ha valamennyien elkészültünk, tértünk át a következőre. Ezeken az órákon nem boszankodott, nem kellettlenkedett, se kellemetlenkedett s nem is fáradt ki senki, hasznos munkásság és mégis üdülés volt ez mindnyájunkra. Még csendes dalolgatásra is volt alkalom, de világért sem a tanfolyam komolyságának rovására, de igenis a jó magyar szív s a kedély vidulására, szépiülésére.

Mennyi szép reménnyel, tervezgetéssel indultunk útnak, haladtunk-haladtunk rendes fokozatban jó kerékvágásban, és mi történt? Összes számításainkat keresztül húzta a halál, irtó kaszájával elvágta életfonálatt annak az embernek, aki mesterünk volt.

Arról a kedélyes s viruló ábrázatú emberről senki sem gondolhatta, hogy élete gyökerén már ott pusztít, rágódik a halál. Egy pár nap csak, *Németh Gyula* nem volt többé. Eltemettük, elsirattuk. Csüggedt, megtépászott vándormadarak módjára tértünk vissza abba a tanterembe, ahonnan az ő lelke örökre elköltözött. Igen el, elköltözött a szelleme is, a lelke is.

Németh Gyula Isten veled! Legyen emléked áldott és örök!

*

Az agyagmintázás vezetését ezután *Vásárhelyi Fózsef* vette át, aki szorgalommal és emberül iparkodott is megfelelni e nem szakjába vágó es nem várt feladatnak!

*

A tanfolyam végeztével valamennyien képesítés jellegével bíró egyforma bizonyítványt kaptunk. Széteszlottunk szerte szép Magyarországon, hogy hirdetői, „apostolai“ legyünk a slöjdnek.

Összefoglaló áttekintés. Ösmertetésem végéhez jutottam. Szántsándékkal maradtam az általánosság keretei közt, nem akarván ívekre terjedő részletes felsorolását adni ama sok tárgynak, amelyet a tanfolyam alatt készítettünk. Nem is a tárgyhalmaz a fő, de a szerszámok kezelésének s használásának az elsajátítása. A slöjdnél is a praktikum s nem a theoretikum a fődolog. Gyakorlott képző-intézeti tanárok számára nevelésirányú előadásokat tartani nem csekélység. Nagyon rendszeres, tiszta, határozott irányú, minden ízében jól, de jól feldolgozott anyagnak, határozott, világos, minden ötletszerűségtől ment előadásnak kell annak lennie, amely a pedagógiában jártas embernek figyelmét leköti. Nem elég, hogy az előadás a figyelmet lekösse, de legyen az irányító hatású s hasznot hozó is.

Aztán ki hallott már olyat, kifaradt s új munkába menő meglelt embereket naponként reggel 6 órától d. u. félkettőig egyhuzamban foglalkoztatni! Ez pedagógiai abszurdum! Nem is fogta egy sem komolyan ezt a képtelen munkaidőt. Jött-ment, elmaradt, kihagyott ki-ki tetszése szerint belőle annyit, amennyi jól esett neki. Ezt az eredményt, amit mi hat hét alatt elértünk, kevesebb, de magvasabb beszéddel, napi reggel 7-től d. u. 1-ig tartó munkaidővel, s komolyabb munkával 4 hét alatt is el lehetett volna érni.

Elmondtam mindezeket egyenesen a slöjd érdekében. Vonjuk le a tanulságot mindannyian. Elismerem s magam is hirdetem s fogom hirdetni a slöjd fontosságát. Elismerem a slöjd nevelő hatását főleg a népiskolában. Elismerem, hogy a slöjd jó eszköz a nevelő kezében; de éppen ily mértékben hirdetem, hogy a slöjdnél oly végtelen bűvérőt tulajdonítani, mint a tanfolyamon hallottuk, s ezzel gyógyítani akarni nevelésrendszerünk összes hiányait, pedagógiai tévedés. Ez a szertelenség üllövés e célon.

Félő, nagyon félő, hogy éppen ez a szertelen túlbuzgóság lesz okozója a már egyszer haldoklásából feltámasztott slőjd újból való haldoklásának s talán halálának is. Legyen a jelszó: mérséklet, mérséklet... bölcs mérséklet.

*

Kötelességemnek tartom itt e lapok hasábjain is mindazoknak, akiknek e tanfolyam szervezésében, megvalósításában, a mi támogatásunkban bármi részük van; mindazoknak, akik bennünket oktattak, egyenként és összességükben az egész hallgatóság nevében halás köszönetünket nyilvánítani.

*

Mi, akik résztvettünk a slőjd-tanfolyamon, akik jogot nyertünk a slőjd tanítására, legyünk buzgó, de nem vakságig buzgó apostolai a slőjdnek, mint egy jó, értékes, becses nevelő eszköznek. Tanítsuk a slőjdöt intézeteinkben, illesszük be az általános tanítási tervzetbe, próbáljuk ki előnyeit és hátrányait, szerezzünk tapasztalatokat s azután mondjunk végitéletet.

Simkó Endre.

Naplójegyzetek.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének IX. rendes közgyűléséről.

a) Az előértekezet, 1906. június 3-án.

1. Peres Sándor elnök az ország tanítóképzőinek összegyűlt tanárait meleg szavakkal üdvözli. Szép számban való megjelenésük biztosítéka a közgyűlés programja fontosságának és szükségességének. A munkára áldást és sikert kívánva, a közgyűlés előértekezetletét megnyitja. (Éljenzés.)

2. Sztankó Béla főtitkár előterjeszti a közgyűlés tárgysorozatát. Ez annyiban szenved változást, hogy Sáfrány Lajos (Nagyvárad) „A lélektan tanítása tanító(nő)képző-intézetben“ c. felolvasását akadályoztatása miatt nem tarthatja meg. A választmány által javasolt program a következő:

Június 4-én délelőtt 9-től 1-ig.

1. Elnöki megnyitó.

2. Megemlékezés Zirzen Janka tiszteleti tagról. Előadó Wollmann Elma (Pozsony).

3. A tanítójelöltek gyakorlati kiképzése különös tekintettel a szaktanárok elfoglaltatására s közreműködésére. Előadó Boga Károly (Déva).

Délután 3-6-ig.

1. Tisztviselői jelentések.

2. Tisztviselők és választmányi tagok választása.

3. Az alapszabályok módosítása. Előadó Farkas Sándor (Budapest).
4. Indítványok: a) A Magyar Tanítóképző kibővítése. Előterjeszti Éber Rezső (Csurgó).
- b) A segédtanárok helyzete. Előterjeszti Németh Sándor (Pápa).
- c) A gyakorlóiskolai tanítók helyzete. Előterjeszti Hajtmann Pál (Déva).
- d) A tanítók továbbképzésének irodalmi eszközei (válaszmányi javaslat).
- e) Az ifjusági könyvtárbizottság szervezete (bizottsági javaslat).

Guzsvenitz Vilmos a közgyűlés programjába kívánja iktatni annak tárgyalását, hogy a felekezeti tanárok is élvezhessék a vasuti kedvezményes féljegyet

Pethes János jogosnak tartja *Guzsvenitz* kívánságát, de minthogy e kérdés előkészítve nincs, nem tartja helyesnek a program bővítését. (Helyeslés.)

Az előértekezlet a tárgysorozatot elfogadja.

3. Elnök jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter személyének képviselőjéül *Sebestyén Gyula* kir. tanácsos, tanítóképzői szakfelügyelőt küldte ki.

Örvendetes tudomásul szolgál.

4. Kiküldetik a közgyűlésen megválasztandó tisztviselőket és választmányi tagokat kijelölő bizottság. Tagjai: *Scherer Sándor* elnöklete alatt *Papp József*, *Szóllósi István*, *Orosz István*, *Farkas Sándor* és *Sztankó Béla*

5. Kiküldetik a pénztárvizsgálóbizottság. Tagjai: *Pethes János* elnöklete alatt *Hódossy Béla*, *Köveskúti Jenő*, *Dékány Mihály* és *Horvay Ede* pénztáros.

6. *Németh Sándor* titkár jelenti, hogy az utolsó választmányi ülés és a közgyűlés közötti időben az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Nagy Vilmos* (Debrecen) és *Quint József* tanárjelölt (Budapest). *Nagy László* szerkesztő *Bizell Margit* és *Lehotzky Róza* (Budapest) belépését jelenti.

Örvendetes tudomásul szolgál.

7. *Németh Sándor* titkár jelenti, hogy a határozati javaslatok és a pénztári jelentés kinyomatva a tagok rendelkezésére áll.

b) *A közgyűlés, 1906. június 4-én.*

1. *Peres Sándor* elnök meleg szavakban üdvözli a közgyűlést. Egy éve, hogy az egyesület bizalma a fontos pozícióba emelte. Ez idő alatt legszebb törekvése volt, hogy tehetsége és körülményei szerint lelkének egész buzgalomával szolgálja az egyesület, a magyar tanítóképzői tanárság ügyét. Ha talán minden óhaj, amelyik a képzői tanárság érdekeit illeti, meg nem valósult is, ne irják rovására, hanem keressék okát az idő rövidségében, az átalakulás forrongó jellegében. (Éljenzés.) Majd üdvözli *Sebestyén Gyulát*, a tanítóképzők ügyének régi munkását, aki ez alkalommal is, mint miniszterünk személyének képviselője alkalmat és

bizonyoságot vehet az egyesület komoly munkásságáról és törekvéséről, amelytől az önző célok teljesen távol állnak. (Éljenzés.)

2. *Sebestyén Gyula.* Őszintén köszöni a szíves szavakat és az iránta való ragaszkodás és becsülés nyilvánuló jeleit. Nem kérdezi, mennyiben szolgált rá, de azt nyugodtan elmondhatja, hogy annak az ügynek előbbvitelét, amelyen az egyesület, illetőleg a magyar tanítóképzői tanárság fáradozik, ő is mindig a szívében viselte s a telhető energiával dolgozott is rajta. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ez alkalommal újra tért engedett számára, hogy a képzők ügyében munkakedvét gyakorolhassa. Igéri, hogy törekvéseinkről, állapotainkról, a közgyűlés minden fontos momentumáról hű, igaz képet fog festeni megbízója előtt. Üdvözli az elnököket és az egyesület egybegyűlt tagjait. (Éljenzés.)

3. Elnök javaslatára a közgyűlés táviratban üdvözli a vallás- és közoktatásügyi miniszter ő nagyméltóságát, Neményi Imre miniszteri osztálytanácsost és Péterfi Sándort.

4. *Peres Sándor* Dezső Lajos, a sárospataki tanítóképző elhunyt igazgatójáról tart emlékbeszédet.

A közgyűlés lekötött figyelemmel hallgatta végig az emelkedett s a szeretet meleg hangján mondott megemlékezést. A felújítónak köszönetet mondott.

5. *Wollmann Elma* Zirzen Janka emlékezetét újítja fel meleg színekkel festett megemlékezés keretében.

Elnök a közgyűlés nevében hálás köszönetet mond a felolvasónak.

6. Elnök kéri a jelölő-bizottság elnökét a jelentés megtételére.

Scherer Sándor. A gyakorlati kényszerüségtől késztetve, jelentése megtétele előtt javasolja, hogy tekintve a rendelkezésre álló rövid időt, a közgyűlés egyfolytában tartassék meg. (Helyeslés.) Ezután a jelölő-bizottság munkájáról számol be. Sajnálattal kell jelentenie, hogy az egyesület két, szeretett, vezető munkása az általa viselt hivatalról határozottan lemond. *Nagy László* és *Sztankó Béla*, kik bár erejükkel ezentúl is az egyesület rendelkezésére állanak, a sok teherrel járó tisztséget a jövőben nem viselhetik, mert munkásságuk legnagyobb részét más tereken kell koncentrálniok. Bár sajnálja e körülményt, de mert e két tisztviselő szándéka megmásíthatatlan, kéri felmentésüket. Erre előre is számítva, propozíciójuk oly irányu, hogy a régi tradíciók fenntartásának s fiatal erők is bekerüljenek a jövődő garanciájára. Eziránt a közgyűlés elé terjesztendő jelölésük: elnök: *Peres Sándor*, alelnökök: *Baló József dr.*, *Guzsvenitz Vilmos*, *Katonáné Thuránszky Irén* és *Orosz István*; szerkesztő: *Farkas Sándor*; főtitkár: *Sztepankó Albert*; titkár: *Ribiczey Erzsébet*; pénztáros: *Horvay Ede*.

A választmány tagjainak eddigi száma 66 volt. A jelölő-bizottság az 1900. választott tagokat kisorsolva újra jelöli. Egyben Szöllösi István, Papp József, Németh Sándor, Bellosics Bálint, Fülöp Aronné, Hegedüs Paula tagokkal, továbbá a hivatalból a választmányban úgy is helyet foglaló tagok helyére *Nagy László*, *Sztankó Béla*, *Gerencsér István*, *Balázs Béla*, *Pataki Vilmos*, *Svarba József* és *Hajtmann Pál* tagokkal 72-re szaporítja a választmány tagszámát. Ajánlja a jelölő-bizottság javaslatát elfogadásra. (Éljenzés.)

7. *Boga Károly*. A jelölést körültekintéssel elvégzettnek látja. A két főtisztviselő régi munkás s távozásukat őszintén sajnálja, de akceptálni kell a távozás okait, és bármennyire is érezzük a veszteséget, hálánknak nem szabad csökkennie Nagy László és Sztankó Béla egyesületünk érdekében kifejtett tevékenységeért. Külső jelképen ajánlja, hogy Nagy László örökös tiszteletbeli főszerkesztő, Sztankó Béla pedig tiszteletbeli örökös főtájkár legyen.

Papp József. Sajnálattal látja távozni a tényleges és irányító munka területéről a két leköszönőt. De ő is csak azt mondhatja, amit az előtte szóló; a lemondás okait el kell fogadni, s hálánk és ragaszkodásunk jelétül pedig ajánlja Boga Károly indítványának elfogadását. (Éljenzés.)

Elnök. Az általános és őszinte tetszés, amely a felszólalók javaslatait követte, előre jelzik azt a szellemet, amelyben mint elnököknek a közgyűlés közös akaratát nyilvánítania kell. Nagy László és Sztankó Béla munkásságának multja mindig alap leendő, s a jövő nemzedék maga előtt szebb példát nem foghat találni, mint épen azokét, akiket tiszteletbeli tisztségre emeltünk. (Általános helyeslés.)

Scherer javaslatára vonatkozólag felteszi a kérdést:

a) Elfogadják-e a közgyűlés egyfolytában való megtartását?

A közgyűlés a javaslatot elfogadja.

b) Az alapszabályok szerint megejtendő titkos választás most vagy a program szerint történjék-e?

A közgyűlés a programmszerinti idő mellett határoz.

8. Elnök felkéri Bittenbinder Miklóst és Farkas Sándort a jegyzőkönyv hitelesítésére, majd Boga Károlyt előadása megtartására.

9. *Boga Károly*. Felolvassa az érdemlegesebb hozzászólhatás céljából már előre kinyomatott és a közgyűlés tagjai között kiosztott előadói javaslatát. Kérdésbe veti, vajjon a legujabb miniszteri rendelet, amely a képzői tanároknak a gyakorlati kiképzésben tevőlegesen munkálendő területeket jelöl, alkalmas-e és mennyiben a tanítóképzők céljának magasabbá tételére. Bármily szubjektív preparációval vizsgálja is a dolgot, azon eredményre jut, hogy a jelölt irány célhoz nem vezet, hogy az ajánlott mód a célra nem alkalmas. A gyakorlati kiképzés a gyakorlóiskolai tanító kezében van. Ennek érdemleges elvégzése nagy tanítói gyakorlatot, mástól meg nem zavarható egységes munkásságot kíván. A képzői tanár, képzettségének és oktatói gyakorlatának más jellegű minőségénél fogva erre minden esetben és fenntartás nélkül nem alkalmas. De amikor ezt hangoztatja, nem veszi tagadásba, hogy bizonyos fokig, bizonyos mértékben a képzői tanár is közreműködhetik a gyakorlati kiképzés munkájában. Ezt a fokot és mértéket az elősegítéssel és irányzással jelöli meg. A tanár testületileg, együttesen megállapított elvek szerint, jelen van a gyakorlóiskolában, ott figyelő előkészítése és irányítása eredményét. Tanítás után szaktárgyának módszertani ismereteit bírálatának és a jövőre való utasításnak alapjául teheti. Ennyi lehet a tanár munkája. A fő a gyakorlóiskolai tanítóé, aki hivatásszerint is lelke a gyakorlóiskolának. (Általános éljenzés.)

Elnök. Kívánja a közgyűlés az általánosságban való avagy a részletes tárgyalást?

A közgyűlés a javaslatról általánosságban kíván határozni.

Scherer Sándor. Azon cél, amelyet a gyakorlati kiképzést érintő rendelet is a tanítók elé tűz, szép és eszményi. S ha hivatásunk teljes átérésében vagyunk. tudásunk és erőnk szerint errefelé kell törekednünk. De a munkában el ne feledkezzünk arról, hogy tanári működésünkben, növendékeinken át a népiskolát kell szemelőtt tartanunk. Akár a képzői tanár, akár a tanítóképző igazi rendelkezése ez s el fog jönni az az idő, amikor képzettségünk kompaktsága népiskolában való foglalatatoskodást kíván. Boga Károly javaslatában nem látja e közvetlen, szükségszerű foglalatatoskodást. Ezért is nem akceptálhatja azt, hiszen a képzői tanár tudásának helye lehet a gyakorlóiskola is. Nem azt mondja ezzel, hogy minden tanár erre kötelezett. De azt igen, ha valamelyik tanárnak gyakorlata és kedve van, a gyakorlóiskolában foglalatatoskodhassék, mert ez a képző céljának elérése egyik szerves rész lévén, innen a képzői tanárt kizárni nem lehet, de nem is szabad. Még kevésbé tehetjük ezt, ha az esetleges jövődre gondolunk. Az új, a tanítóképzést reformálni kívánó, de megrekedt törvényjavaslat a képzést két részre osztja s négy évi tanulmány után két évi gyakorlatot kíván. E gyakorlatnak pedig szükségképen a tanítóképzőben van a legmegfelelőbb helye, ahol is a képzői tanár mintatanításaival vezetheti a jelölteket. Szilárd állásfoglalást nem ajánl. Vegyük eszmekép, amely maradjon felszínen és érleljük. A nevelői hatások ereje az egyöntetű vezetésben van. Ezért Boga Károly részletes javaslatát méltányolva ugyan, de a választmány javaslatához járul, amely az első osztályt kihagyja s foglalkoztatattása a II., III. és IV. osztályra terjed ki. Ezzel kapcsolatban felújítja azt a régebbi kívánalmat, hogy a gyakorlóiskolában két tanító alkalmazhassék.

Baló József dr. Nagyon is összetett a kérdés, amely a közgyűléstől a megnyugtató megoldást várja. Épen ezért széles köre miatt minden részletének tisztázásába bocsátkozni nagyon is időelötti volna. Jelenleg a főbb, a leglényegesebb pontokra nézve kell megállapodásra jutnunk. Egyik pont: *a)* Milyen legyen a gyakorlóiskola? és *b)* a szaktanár hogyan vegyen részt a gyakorlati kiképzésben?

A tanítóképzés igaz lelkesültségű munkásának tudja magát s így őszintén mondhatja, hogy a gyakorlóiskolát illetőleg Boga Károly ideális terveinek valóra válását igazán kívánja. De számolni kell a körülményekkel. S ha ezzel számolunk, reális körülményekkel elmondhatjuk, hogy erre sokáig kell még várnunk. Ez azonban sürgetéseink megszüntetését ne jelentse. Egyelőre teljes energiával kívánjuk a kéttanítós gyakorlóiskolát.

A szaktanár résztevését illetőleg hangoztatja, hogy ennek népiskolai munkájában az előkészítés és bírálat a fő s ennyi az, amit el is várhat a kormány és oktatásügy a tanítók kiképzőitől. De ennél többet kívánni a népiskolai tanítás jellegének, a képzői tanár hivatásának félreértését jelentené. A résztvételre jelölt 4 félórát a kötelező 18 órába kell beszámítani, avagy az óraszám külön díjaztassék. Ő is csatlakozik Boga indítványához, azzal a záradékkal, hogy mindenki tehetsége és akarata szerint vegyen részt az általa is megállapítottnál esetleg nagyobb mértékben.

Dreiszigler Ferenc. Az előterjesztések, valamint a hozzászólások leg-
többje, a leglényegesebbet mellőzve, inkább a tanár foglalatosságát és
kiképzését érintik, mintsem a növendékeket. Ettől is ösztökélve s tanítói
tapasztalataiból állíthatja, hogy a régiek a népiskolát és kérdéseit sokkal
tisztábban látták. A képzők tanári katedrája a népiskolai tanítói széken
épült fel. Ezért a gyakorlati kiképzéstől a tanár el nem vonható. A növen-
dékek ismereteit kapcsolatba kell hozni a népiskola tanítandó anyagával.
Annál is inkább, mert szaklapjaink a tanítói fogásokat magyarázzák s
tulajdonítanak a valóságnál nagyobb értéket számukra, ahelyett, hogy a
lényegét világosítanák meg. A tanítóképzők célja, a jelen viszonyai
egyáltalában okoltá teszik, hogy a képzői növendék gyakorlati kikép-
zése a szaktanár kezében legyen. (Zajos ellenmondás.)

Répay Dániel. A legnagyobb figyelemmel kíséri a képzők gyakor-
lati irányfejlesztését. Érdemlegesnek tudja tehát Baló véleményét, mert
szerinte is kettő a fő. Az egyik a gyakorló-iskola fejlesztése, hogy az
valódi mintaiskola legyen. A másik a tanár szerepe az ottani munkában.
Az ezt érintő tisztánlátás hiányának radikális oka a rendelkezés homá-
lyossága is, amely a szaktanárt bevonja ugyan, de a részletes módszertan
számára külön órát nem jelöl.

Nagy László. A rendelkezésre álló idő nem engedi meg, hogy a
kérdés kapcsán minden felmerülhető tétel a vita tárgyává tétessék. Szük-
ségképen csak a legfontosabbakat kell megvilágítani, hogy a legközelebbi
jövőre egyöntetű eljárásunk lehessen. Azért indítványozza, hogy az
előadói javaslat 4 első pontját fogadjuk el az általános megállapodás
idejéig, hogy a részletek miképpen vitessenek keresztül, legyen az egyes
intézetek dolga. De előre is mondhatja, hogy a szaktanárok tevőleges
részvétele el nem maradhat, mert az igazi példát a növendék ezektől
látandja. Két indítványt nyújt be, az első a következő: „Az esetben, ha
a tanítóképző intézetek a fennálló viszonyaiknál fogva külön osztott és
osztatlan gyakorlóiskolával el nem láthatók s a közgyűlés a kiképzés
intensívebbé tétele s a gyakorlóiskolai gyermekek kímélése, a gyermekek
tanításának eredménye érdekében feltétlenül szükségesnek tartja, hogy
az osztatlan gyakorló elemi iskolák haladéktalanul több osztályuakká
alakíttassanak át.“ (Éljenezés; több oldalról: „Legalább két tanítóssá.“)
A másik: „Mint hogy a tanítóképző-intézet a gyakorlati kiképzés sok-
oldalú feladatát, u. m. az elemi iskolai, gazdasági ismétlőiskolai, az alsó-
fokú ipar- s kereskedelmi-iskolai gyakorlatot, a népiskolai könyvtárak
szervezését és az ifjusági egyesületek vezetését megoldani nem képes:
a közgyűlés szükségesnek látja a tanítóképző-intézeti szervezet fejleszté-
sének oly irányba terelését, hogy a gyakorlati kiképzés összes feladatai-
nak megoldása végett egy külön gyakorlati év álljon a képzőintézet
rendelkezésére.“

A közgyűlés Nagy László mindkét indítványát elfogadja.

Kolumbán Samu. Az ő álláspontja is az, hogy a részletek tagla-
lását és vitatását kerülni kell. Eredményt ez annál kevésbé is hozhat,
mert a főbbekben sincs a közgyűlés egy nézeten. Indítványozza, hogy
a közgyűlés hasson oda, hogy a növendékek a tanítási tervzetnek csak
a vázlatát készítsék el.

Szöllösi István. A gyakorlati kiképzés lelke a gyakorlóiskolai tanár. Szándékosan mondja így, mert ideálja szerint, a gyakorlóiskolai tanítónak tanári képzettségűnek kellene lennie, akár csak a szaktanár. A szaktanárnak szerinte is részt kell vennie a gyakorlati kiképzésben, de nem akként, hogy kötelezzük őket a mintatanítások tartására. Annyit sem szabad engedni, hogy aki akar. Ez nyitott kapu s könnyen félreértésekre adhat alkalmat. Egyáltalában a tanár tanítási ügyességének megmutatására nem a gyakorlóiskola tanterme a hely. Megmutathatja másutt és más módon. A gyakorlóiskola vezetésének egy tanár kezében kell összpontosulnia. A kérdésre vonatkozólag véleményét ekkép formulázza: Fejlessze a kormány a gyakorlóiskolát; nevezzen ki két tanárt, azonos képzettséggel, olyannal, mint a többié. A szaktanárok ne vegyenek részt a mintatanításokban, hanem csakis az előkészítésben és bírálatban.

Miklós Gergely. Az előadó javaslata kapcsán a hozzászólók oly kérdéseket is vetettek a vita folyamába, amelyek a tisztázást nehezé teszik. Maradjunk szigoruan a tiszta kérdénnél s ez a gyakorlóiskola és a szaktanárnak a gyakorlati képzésben való résztvevése. A gyakorlóiskola jelen állapotában szerinte nem felel meg a célnak. Ő is szükségesnek látja a két osztatú iskolát, addig legalább, mig minden képző mellett 6 osztályú osztott iskola állítható fel. E mintaiskolát iparos és kereskedő iskolákkal bővíteni nem kell. A cél eltévesztése sorvasztó lehet az eredményre nézve. A szaktanár közreműködése csakis az előkészítésben és bírálatban nyilvánulhat, de a tanításra kötelező óra nem kell (Éljenzés.)

Mohar Főzsef. Az előadói javaslatnak saját hibáján kívüli későbbi kézhezvétele miatt a kérdés és vita minden fázisát érdemlegesen nem ismerheti, mégis úgy veszi észre, hogy a hozzászólások nagyobb részben eltérnek a tárgytól. Boga javaslatát nem fogadhatja el, hanem utasítsa a közgyűlés a választmányt, hogy a legközelebbi közgyűlés elé oly javaslatot terjesszen, mely mig egyrészt biztosítja a szaktanároknak a gyakorlati kiképzésben megfelelő résztvételét, másrészt megóvja a gyakorlóiskola népiskolai célját. (Zajos ellentmondás.)

(Folyt. köv.)

ELMÉLET.

Ideghygiene a fejlődés-, illetve a gyermekkorban.

Irta: *Dr. Forel Ágoston* zürichi egyetemi tanár.*

I. Általános rész.

Az ideghygiene tulajdonképpen csak a gyermek születésével veszi kezdetét, vagyis inkább akkor, midőn az idegszervek, melyek az embryóban tisztán vegetatív módon fejlődnek, önálló működésnek indulnak. A még gyöngö szervezetű gyermekagy rendkívül kiméletet igényel, különösen

* A szerző engedelmével.

kerülendő mindaz, ami méregként hat az agyra, (így legfőként az alkohol tartalmú anyagok élvezete), egyszóval mindaz, ami káros hatással lehet a gyermek fejlődésére. A gyermek végtelenül finom agyszervezete bámulatos plaszticitás fölött rendelkezik s rendkívül erős benne a cselekvési és fejlődési vágy. Hogyan elégíthető ki e vágy, e törekvés? Az a pedagógia feladata, mely a gyakorlatban két részre oszlik u. m. az otthon és az iskola pedagógiájára.

Aki a pedagógiával tisztába akar jönni, annak felnőtt ember létére, tulajdonképpen a gyermektől kell előbb tanulnia. Saját gyermekkorát. Sajnos, a legtöbb ember alaposan elfelejtette, abba magát beleélni nem képes, a gyermekek sajátos világát fölfogni alig tudja; tehát mindenekelőtt a gyermeket meg kell figyelni, annak lényébe mintegy bele kell mélyedni. A zsenge gyermekkor első időszaka tulajdonképpen nem egyéb, mint a vegetatív embryokorszak folytatása és első sorban a test, különösen az izmok kellő bőséges táplálását igényli. Ám másrészt egyszersmind a kedély, az akarat és az értelmiség mindennemű működése is fejlődésnek indul és ezeket korántsem szabad elhanyagolnunk vagy félreismernünk. Mindenféle rossz szokást, hazudozást stb. úgy a gyermek elhanyagolás által, mint rossz példaadással, durva bánásmóddal és megfordítva, kényeztetéssel és majomszeretettel mesterségesen lehet fejeszteni. Szigorú következetesség s lelkiismeretes megfigyelés; a jó gyakorlása és a rossz elhárítása esetleg szoktatása, mindez egyesítve szeretettel és az öröm és érdeklődés suggestiójával, ezek a helyes gyermeknevelés alapkövei.

Átöröklött rossz tulajdonságokkal bíró szülők, sajnos, rendszerint egyuttal rossz nevelők is, rossz példával járnak elől, viszont jó szülőkről ennek ellenkezője áll. Innen van az, hogy gyakran azt is a nevelésnek tulajdonítják, ami a valóságban, legalább nagyrészt a rossz vagy jó szülőktől való származás, átöröklés folyománya. A nevelés tiszta hatását, melyet kicsinyelnünk vagy félreismernünk nem szabad, legjobban szemlélhetjük az elhagyott és züllött gyermekek nevelőintézeteiben, hol a nevelők nem a szülők. És ugyanott megfigyelhetjük és szemmel kísérhetjük az átöröklött jó vagy rossz alapnak hatalmát.

Ami a gyermek értelmiségét (a megismerés, tudás területét) illeti, annak alapját feltaláljuk az úgynevezett szemlélő oktatásban. Óvakodjunk attól, hogy a gyermekeket elvont fogalmak megismertetésével gyötörjük; ezeket csak a felnőttek tudják megérteni, a gyermekek pedig nem képesek azokat felfogni; csak szorgalmasan betanulják, bemagolják és szajkószerűen elcsacsogják a szavakat. A gyermeknek mindenekelőtt minél több konkrét fogalommal kell megismerkedni. A különböző konkrét érzéki benyomás összehasonlítása által tanuljon a gyermek gondolkodni és megérteni. Az elvont fogalmak azután lassanként maguktól képződnek és minden vagy majdnem minden könyv nélküli tanítás nélkül mindjobban szaporodnak az agyban a felhasználható és logikus kapcsolattal bíró emlékképek. Ezek később egészséges és helyes élet- és világnézetének alapját fogják képezni. Határozottan téves felfogás az, hogy az emlékezőtehetségnek egy meg nem értett tárgynak könyv nélküli tanulása volna a fejlesztője.

Érzelmek tekintetében a gyermekkel meg kell utáltatni a rosztat, a hazudozást, az önzést. Meg kell értetni vele, hogy egész valója tulajdonképpen embertársaitól függ és ennek alapján fejleszteni benne a szociális kötelességérzetet, a lelkiismeretességet s az igazságszeretetet. Nem az önző jogbitorlás, hanem mások jogainak a tiszteletben tartása képezze jogérzése fejlesztésének alapját. Ép úgy a szép iránti szeretetet is fejlesszük a gyermekben. A helyes nevelés a félnék gyermekből bátrat alkot, megtanítja önállóságra és kitanítva a gyermeket a félelmet gerjesztő tárgy valódi természeté felől, magát a félelmet leküzd; távoltartja továbbá a szexuális élet mibenléte felől, kellő s nem túlkéső időben történő felvilágosítás által az eroticus kíváncsiságot és a munka, a socialis eszmények cultusza, az emberek, különösen a női nem előtti tisztelet, valamint a személyes alkoholabstinentia eszközével szembeszáll a durva nyers szenvedéllyel. Sajnos, az érzelmi, ethikai idiota csakhamar megtanulja, hogy kell szavakkal érzelmeket, ethikai érzéseket színlelni és környezetét megtéveszteni. Félelmetes egy örvény ez, melynek kikerülése végtelen elővigyázatot és mély belátást igényel. Ez az oka, hogy a gonoszabb természetűeknek a nevelés minden igyekezete hajótörést szenved. Az akarat területén, amely talán legnehezebben befolyásolható nevelés által, arra kell törekednünk, hogy a szeszélyeskedést és az önfejűséget az elhatározások következetes keresztülvitelével pótoljuk. E tekintetben legjobb mestereink az angolok: Munkával és küzdelemmel önönmagunkon segíteni, ez az egyedül helyes alapelve az akarat nevelésének.

II. Az idegek hygienéje az iskolában. A jövő iskolája.

Világítás, szellőztetés, iskolatermek és iskolapadok tekintetében az iskola egészségügye már nagyot haladt. Viszont a gyermek kedélyének, a léleknek s az akaratörök kimívelése, az oktatás mai módszere mellett vajmi hátramaradott. Az emberiség ma enciklopedikus tudást követel. Sajnos, ennek kedvéért a gyermek zsenge agyát túltömik olyan fogalmakkal, melyeknek tartalma korántsem áll arányban a fejletlen agy befogadási képességével. Valóban szép reformtervek halomszámra várnak immár végrehajtóikra, ám e tervek ma még csak írott malasztként szerepelnek. Csakis a legujabb időkben sikerült az üdvös ujitások egyikét-másikat oly szellemben, amint azt már Rousseau és Pestalozzi körvonalazták, érvényre emelni. E tekintben előljárnak azok az u. n. „Landerziehungsheim“-ok (tan- és nevelőintézeti otthonok) melyek korunk kulturális követelményeinek nagyban és egészben eléggé megfelelnek.

Nevelésügyünk reformjainak alapját már Rousseau és Pestalozzi megvetették. Ám az ő koruk még nem volt elég érett azok befogadására s így tanaik csak ma kezdenek igazában érvényesülni. Pestalozzi egyébként is nélkülözötte a kellő gyakorlati érzéket. Kiváló a maga nemében s egyuttal első ilyenmű tan- és nevelőintézet a glariseggi, Steckborn mellett Svájcban. Ez otthon erdős-virányos gyönyörű vidéken fekszik, a bodeni tó partján.

A tanintézet értesítője megjelent Albert Müllernél Zürichben 1902-ben, következő cím alatt: „Landerziehungsheime, Schulprogramm des Schweize-

rischen Landerziehungsheims Schloss Glarisegg.“ Az értesítő 80. lapon tárgyalja az intézet alapelveit, részletesen foglalkozik azok keresztülvitelével. Az értesítő beosztása a következő:

A) Az országos nevelő otthonok („Landerziehungsheime“) története és pedig 1. Rousseau pedagógiai eszméi és a „Landerziehungsheim“-ok; 2. az abbotsholmi új tanintézet; 3. német „Landerziehungsheim“-ok Ilseburgban és Haubindában.

B) Oktatás és élet a svájci „Landerziehungsheim“-ban: 1. a glariseggi kastély; 2. a testi nevelés; 3. a tudományos kiképzés; 4. művészetek, vallás, erkölcs.

Ezekről értekezik Frei Vilmos is, felavató dissertációjában, melyet a zürichi egyetem bölcsészeti fakultásán tartott 1902-ben „Landerziehungsheime, Darstellung und Kritik einer modernen Reformschule“ címe alatt.

A glariseggi intézet eleinte 10–13 éves tanulók számára volt berendezve, azonban a rendes középiskolák, főgimnáziumok szervezetének megfelelően fokozatosan kibővült, már csak azon oknál fogva is, hogy a növendékek, kívánságaikhoz mérten, felsőbb tanintézetekben akadálytalanul folytathassák tanulmányaikat. Mindamellett az intézet legfőbb célja: növendékeiből, tehetségeik és jellemsajátságaik különös figyelembe vételével, igazi férfiakat nevelni.

Cikkirónak alkalmá volt a haubindai nevelőintézetben egy olyan növendék teljes átalakulását megfigyelni, kinek agyát, a középiskolák mai tantervéhez mérten enciklopedikus dolgokkal olyannyira teletöltték, hogy a gyermek formálisan elbutult, beleszédült, elkábult s így tudásában teljesen bizonytalan, félénk és bátorítatlan lett. Minden szorgalma, igyekezete és erőmegfeszítése dacára folyton attól rettegett, hogy a vizsgálatokon mint „tehetségtelen növendéket“ kétségtelenül elbuktatják. Az illető alig egy iskolai év leteltével, a haubindai intézet egyik legjobb tanítványává lett! A fiú korántsem volt ostoba, csakis nagyon megfontolt és lassu felfogású, könyv nélkül pedig szerfelett nehezen tanult. Hasonló eseteknek egész sorozata ismétlődött azután, maga a cikkíró is növendéke volt egykor a haubindai intézetnek s így bátran támaszkodhatik saját tapasztalataira.

A tan- és nevelőintézeteknek legfőbb feladatává kellene tenni, a gyermek értelmét, szívet és akaratát összhangzatosan és bölcs belátással annyira kifejleszteni, kiművelni, amennyire azt a gyermek egyéni képességei megengedik. Az ilyen intézetek célja volna a társadalmat hasznos, jólelkű, munkás, tevékeny férfiakkal és nőekkel megajándékozni. Akik azután képesek a létért való küzdelmet mindenkor könnyen fölvenni, annyal inkább, mert az így nevelt egyének embertársaiktól rendszerint minél kevesebbet követelnek, viszont maguk annál többet tesznek a társadalomért s a közjóért egyaránt. Ma nincs ember, aki ne volna ráutalva embertársai anyagi, szellemi és erkölcsi támogatásának igénybevételére. A társadalomnak igazán hasznos tagja, igazi állampolgár csak az lehet, ki hazájának s embertársainak mindenkor többet nyújt, mint amennyit ő maga viszont elfogad; a rossz polgár pedig az, ki mindezeknek ellenkezőjét cselekszi. Az iskolák főfeladata: a szív kimívelése s az akaratőr fejlesztése mellett, a szellemi képesség és tudás öregbitése.

Tény az, hogy az emberi tudás enciklopédiája évről-évre rohamosan bővül, ellenben az emberi agy, szervezetének minden alányában csak az ma, ami volt 2000 évvel ezelőtt. Balgaság, az emberi tudás terén folytán bővülő ismereteket, legkülönbözőbb formuláik s szabályaik alakjában ebbe az agyba erőszakkal belesajtolni. Ilyesmit büntetlenül elkövetni nem lehet. Az ítélőképesség, a kedély, az akaraterő, sőt az alkotni hivatott fantázia is mind megsínylik ez erőszakos munkát. Pedig éppen e tehetségek volnának hivatva az emberi lélek összhangját megadni. Az értelmi erőre nagy feladatok hárulnak s ilyeneket ró reá az ítélőképesség, a megfontoltság, a helyes belátás, az észszerű kombinálás sőt maga az érzelmek világa is. Az enciklopedia végtelenül száraz számadatai, puszta tényei, szabályai, csak túlterhelik az ember agyát. Az ilyen mnemotechnikus dolgok íróasztalok fiókjába, könyvtárak polcaira valók, hol rendelkezésünkre állanak amugy is bármikor, ha azok adataira szükségünk van; lexikonok és más hasonló kiadványoknak csakis ez a rendeltetésük; nem pedig az, hogy tartalmukat bemagoljuk. Szűnjünk meg végre gyermekeink agyát ilyesmivel gyötörni, kinozni. Lehetett ugyan ennek az eljárásnak is némi jogosultsága ezelőtt egy-két ezer évvel, midőn még a könyvnyomtatás mestersége nem volt feltalálva s az enciklopédiák anyaga vajmi szerény volt. Ma azonban az enciklopédiák lélekölő adatai már a tankönyvek hasábjait is elárasztják s azoknak alapjában véve helyesen megválasztott anyagát megmételtyezik, a helyett, hogy inkább a gyermek lelki világának, kedélyének, öntudatának kimivelésével foglalkoznának. Az elmondottak nagyon is rá találnak a legfelsőbb tanintézetekre is, melyek ugyancsak rászorulnának a megfelelő reformra.

Ha a gyermek értelmét sikeresen, eredményesen akarjuk fejleszteni, a gyermeket mindenekelőtt barátunkká úgyszólván pajtásunkká kell tennünk. A fegyelmettséget csakis szeretetteljes bánásmóddal, helyes belátással lehet elérni. Szeretet és tehetség egyaránt jelen van minden gyermekben, a maga rendje-módja szerint. Ezeket a gyermekben is respektálnunk kell s a gyermek ebbeli tulajdonságait gögösen lenézni, kicsinyelni balgaság. *Nem annyira a gyermek kötelessége az iskolához alkalmazkodni, mint inkább a tanító feladata magát a gyermekek világához alkalmazni.* A tanítónak jó pedagógusnak, jó pszichológusnak, jólelkű embernek kell lenni, nem pedig pedáns, képzelődő, sokat tudó rideg embernek. Jólehet Pestalozzi adminisztratív képességei hézagosak voltak, nézetei s alapelveinek mély igazságai el nem vitathatók. Minden egyes nevelő-tanítónak Pestalozzi szellemében kellene eljárni, így nevezetesen: a gyermek pszichikai és fiziológiai életébe mintegy belemarkolni, a gyermekek világába magát mintegy beleélni, velök együtt érezni, együtt gondolkozni, egyszóval a nevelés tanait mintegy eleven alakba önteni. Csakis ilyen szellemben, ilyen környezetben lesz képes a gyermek, ítélőtehetségét, értelmét, erkölcsi és szépészeti érzékeit, egyéni és szociális akaratát kellő módon kifejleszteni.

Am ha célt akarunk érni, az államkormányzat közoktatásügyi fórumait, nevezetesen a ministeriumokat s a tanügyi testületeket alaposan kell tájékoztatni. Első sorban lényeges javításra szorul a tanügy terén

működők anyagi helyzete, amellyel együtt jár a testület etikai és értelmi színvonalának valamint társadalmi pozíciójának emelkedése is, gyermekeink emberanyag értéke azonos a jövő nemzedék értékével s így az úgy valóban megérdemli a legodaadóbb fáradozást s a legmesszebbmenő anyagi áldozatokat. Bátran állíthatjuk, hogy a gyermeknevelés kérdése, mikéntje, a népek, nemzetek jövőjében sokkal fontosabb szerepet játszik, mint egyes gazdasági pl. az olyan finánciális kérdések, mint aminők a rengeteg hadseregek költségvetései stb. Holott az államkormányzat kérdései közt ezeknek jutott legfontosabb szerep osztályrészü.

Mnemotechnikus művész tanulók, kik valamikor mint csodagyermek tanáraik s intézetük fényét, büszkeségét tették, az élet színpadán, lelkileg üres, tehetetlen báboknak bizonyultak, úgy, hogy végül nem egyszer keservesen megsiratták elhibázott ekzisztenciájukat.

Cikkíró maga is ösmert egy szellemileg végtelen szegény, mondjuk hülye egyént, kit utóbb gondnokság alá kellett helyezni, holott kitünő emlékezőtehetsége, bámulatos bemagoló képessége segítségével, Németország egyik tanintézetében kitüntetéssel érettségizett. Vajmi gyakori eset, hogy alapjában véve igazán helyes gondolkozású, derék egyének, sőt olykor igazi zsenik, a tanintézetek mai rendszere mellett, bilincsekbe verten, vizsgáikon egyre-másra elbuknak, holott talán hivatottak lettek volna hazájuk legkiválóbbjai közt helyet foglalni. Nagy erőmegfeszítések és anyagi áldozatok árán voltak képesek az ilyen egyének a fennálló rendszer bilincseitől magukat függetleníteni, hogy azután szabadon haladhasanak a helyes úton, az igazi életcél felé.

Kiváló műveltségű, zseniális nép volt a görög; műveltségünk alapját is a görögök és rómaiak kulturája teszi, s bizonyos, hogy a ma fennálló rendszer mellett, midőn oly pedáns részletességgel magoltatjuk a görög és latin remekírókat, nagyon messze mögötte maradunk annak a szellemnek, amely a görög és római nép tudásából kiaradt. Aristophanesnek ma ezerszerre több alkalma volna szarkasztikus glosszákra, mint a maga fényes korában.

A „Die Waage“ című tudományos folyóirat 1898-ban egy ankétet hívott egybe. Ez értekezlet célja az volt, hogy a gimnáziumok és reálisoklák eddigi eredményeinek megvitatásával, a szükségesség reformok behozatalát előkészítse. Az igekezet, egyes kiválóbb szónoklatokat nem tekintve, alig vezetett valami eredményre. Az egyik szónok azt követelte, hogy a tehetségtelen tanulókat zárják ki az iskolából. Az ankét egyik nő-tagja, e kérdés megoldását szerfölött nehéznek vélte s nyíltan kérdést intézett a szónokhoz, hogy ugyan minő módon véli ezt keresztülvihetőnek. Egy másik tanférfiu azonnal közbeszól, hogy a kérdés megoldása korántsem okozhat aggályokat, hiszen mi sem könnyebb, mint egy tehetséges gyermeket a tehetségtelentől megkülönböztetni! Bizonyára azt hitte ez a tanár úr, hogy a tanító, ki a gyermeket először veszi kezébe, talán próféta, ki a gyermek jövőndő lelki és szellemi világába is belát? Ugyan ki ítéheti meg előre a jövőndőt? A tanintézetek mai rendszere mellett tisztán képtelenség a tehetséges fejüeket kiválogatni. Hiszen a jelenleg kívánt és elfogadott siker és eredmény, a jó emlékezőtehetség és gyors felfogás szüleménye, tehát ugyancsak alárendelt szellemi

tulajdonságok folyománya. Mig a csakugyan hivatott tehetségük ítélőképességével, az igazi genie kombinálni képes alkotó erővel, jóformán senki se törődik! Cikkíró nem ösmeri a magyar és az osztrák középiskolákat, de valószínűnek tartja, hogy az azokban fennálló rendszer aligha eltérő a többi országokban divótól!

Tegyük föl most már a kérdést, hogy vajjon a hangoztatottak talán csak egy idealista agyának utópisztikus szüleményei, amint azt Rousseau és Pestalozzi tanaira elmondták, avagy pedig megvalósítható gondolatok-e? Nyugodtan bevallhatjuk, hogy azok jórészt már meg is valósultak.

Reddie dr. abbotsholmi intézete Angliában az első modern mintaintézet, mely az észszerű pedagogia helyes alapelvei nyomán keletkezett. Első volt a kiváló intézetnél a tudós német *Lietz* dr. Rügenből. Lietz egy igazi „self made man“, ki teológiai tanulmányait Berlinben befejezvé, eleinte a szünidők folyamán szülei birtokán gazdálkodott, később mint német tanár folytatta működését az abbotsholmi intézetnél. Az oktatás ottani metódusain lényeges javításokat eszközölt, s már 1898. április havában, saját tervei szerint egy második Abbotsholmot létesített Ilsenburgban, a Harz-hegység vidékén.

Mint a berlini alkoholelles egyesület tevékeny tagja, önmagán is kitapasztalta az alkoholtól való megtartóztatás minden előnyeit; tanintézetében az alkoholabstinencia egyike a főalapelveknek. A tanintézet „Deutsches Landerziehungsheim“ nevet visel. Tanító és tanítvány, egy es ugyanazon iskolai-állam polgárainak tekintik egymást. Az együttmunkálkodás eszméje vezérelte ebben Lietz drt, ki a tanító és a tanítvány közti összekötő kapcsot minél szorosabbá kívánta fűzni s éppen ezért a gatló válaszfalakat ledöntötte. Az ilsenburgi intézet főbb alapelvei a következők:

Rendszeresen beosztott foglalkozás a felkeléstől a lefekvésig; fizikai munka, szellemi, ethikai és szépészeti gyakorlatok. Szabadság, felelősség, összműködés, együttmunkálkodás mindenben s így az intézetnél fennálló fegyelmezettségben is. Tanszabadság, serkentes a versenyre. Érdekesítő, oktató gyakori tanulmányutak. Vizsgálatok nincsenek. Bőséges, egészséges táplálék, elegendő alvási idő. Hideg, meleg, viharok, szelek s egyéb hasonló hatásokkal szemben megfelelő fokozatos testedzés. A trainirozás egyik hathatós eszközeként a naponként végzett fizikai munkák szerepelnek, melyek, különféleségük mellett is, mind gyakorlatilag hasznos foglalkozások. A műérzék fejlesztéséül szolgálnak, a természetből vett minták után: naponta festészeti és szobrasztati gyakorlatok, ének, zene, műremekek tanulmányozása stb. Általános vallási, ethikai és hazafias érzelmek fejlesztése, istápolása minden ünnepeyes alkalom adtán, többnyire azonban Isten szabad ege alatt, az erdők árnyában. A tudomány vívmányainak s a történelem emléknapjainak megünneplése, mindenkor a költő és művész adta alkalmas keretben. Külső kényszereszközök teljesen mellőzvék, így nevezetesen: a büntetések és jutalmak: a büntetést a hanyagul végzett munka, a jutalmat a jól végzett feladat tudatában leli az egyén. A tudományos oktatás módszere a pedagógia törvényeinek mindenben megfelel s egyben

igyekeznek a tanítvány figyelmét és érdeklődését a szemléltető oktatás által kellőképp felköltetni és praktikus munkára serkenteni. Így tanul. A gyermeknek mindent meg kell figyelnie, minden tanult dologról gondolkoznia, ítélnie kell, s a dolgokat exakte és logikusan össze kell hasonlítani. A nyelvtanítás módszerei: a beszélgetés, dolgozatok készítése, olvasmányok, önálló fogalmazványok, dalok. A diktandó, az extemporálék, pensumok stb. mint lélekölő, unalmas dolgok végkép száműzvék; minden egyes tanító a lehetőség szerint csakis saját anyanyelvén oktat. Olvasmányul a legválogatottabb szellemi termékek szolgálnak, mindaz ami azokban szép, jó, nemes, önzetlen tettekre ragad, különös méltánylásban részesül. Tanító és tanítvány közt lefolyó párbeszéd megtanítja a gyermeket a helyes beszédre, a diszkutálásra. Végül a megvitattott témák nyomán készült önálló dolgozatok segítségével elsajátítják a tanulók a helyes fogalmazást.

Az intézetnek mint akár az otthonnak falait különféle műrekek másolatai díszítik. A szemléltető oktatás bevezetéseként Fröbel-féle gyűjtemények állnak rendelkezésre, ám ott van mint igazi mester a szabad természet, a környék gyár- és iparvállalatainak telepei, a műhelyek, a séták s a gyakori utazások nyújtotta tapasztalatok.

Lietz dr. intézetének főcélja: a tanulóból igazi férfit nevelni, olyat, kiben meg van a szellem- és jellembeli összhang, a függetlenség, a szabadság, az önállóság érzete, olyat aki testben-lélekben egyaránt erős, egészséges, a gyakorlati életben, a munkában ügyes, életre való, irodalmilag, tudományosan, szépművészetekben kellően képzett, világosan, tisztán és logikus fővel gondolkózó, szíve, kedélye meleg, lelke bátor, akarata erős.

Két év leteltével az ilsenburgi intézet kicsinynek bizonyult, úgy, hogy Lietz dr. előkelőbbek számára újabb „otthont” teremtett a thüringiai Haubindában, mely azelőtt nemesi birtok volt. Ő maga is ide költözött s az ilsenburgi intézet vezetését régi kipróbált munkatársára Winecke dr.-ra bízta. Az ilsenburgi intézet növendékei, az 5 évi fennállás ideje alatt számtalan tanulmányutat tettek, még pedig jórészt kerékpáron; az éjeket rendszerint sátraik alatt sőt szabad ég alatt töltötték; eközben számtalan város, falu, kastély, gyártelep képezte tanulmányaik tárgyát. Különös figyelmet érdemlő tanulmányutat képeztek: az abbotsholmi angol tanintézet megtekintése, a legutóbbi párisi világkiállítás megismerése s egy svájci tanulmányi kirándulás. Az intézet beosztása ma már párhuzamos a főgimnáziumok és főreáliskolák osztályainak beosztásával s bennök 8—19 éves tanulók nyerik kiképzésüket. A haubindai intézetből kikerült növendékek, egy éves önkéntesi vizsgájukat mindenkor sikerrel állották ki.

A növendékek száma Haubindában 1902-ben meghaladta a százat; az oktató-nevelő személyzet 14—15 tanárból állott. A növendékek minden munkából kiveszik a maguk részét, földmunkákat is végeznek, uszodájuk medencéjét maguk ásták, kertészkednek, mezőgazdasági munkákat végeznek, esztorgályoznak, lakatoskodnak, stb. Az intézet jelentéseit, az évi értesítőbe fölvetett tanulmányi utak leírását is, jórészt maguk készítik.

1903. óta maguk a növendékek is szerkesztenek egy illusztrált lapot és pedig: „Monatschrift des Deutschen Landeserziehungsheim“ cím alatt: előfizetési ára 4 Mk. 50 Pf. Világpostaforgalomban 5 Márka. (Közvetlenül megrendelhető a szerkesztőségnél is Haubindában.) Cikkíró éppen aratás idején érkezett Haubindába; Lietz dr., szalmakalapos, szandálos, rövid nadrágu növendékeivel együtt éppen az aratási munkálatokat végezte. A labdarugásnál is ugyanilyen öltözéket használnak. Minden egyes növendék elsajátít egy-egy mesterséget; mindenik kap egy-egy darabka földet is, melyet maga művel, tetszése szerint; földjének termékeit értékesítheti. A táplálkozás bőségesnek mondható, minőség tekintetében pedig igazán kitűnő; végül az időbeosztás ebben a patriarkális, testvéries tanállamban, páratlanul praktikusnak bizonyul.

A tanítási órák hossza 45 perc; az óra többi 15 perce pihenésül szolgál. A tanítás idején, a tanító és tanítvány egyaránt igyekezik versenyre kelni, csakhogy munkájuknak minél több látszata legyen; amit tesznek, azt örömmel és buzgalommal végzik, mindenki igyekszik a legjobbat nyújtani, amire csak képes. Kényszer nincs, az itt ismeretlen. Az oktatás ideje a reggeli órákra esik, még pedig 6—11-ig; 2—4-ig tart a fizikai munka, 4— $\frac{1}{2}$ 6 ig terjedő időben készülnek az írásbeli dolgozatok, még pedig mindenkor egy idősebb növendék (prefektus) felügyelete alatt; a növendékek a feladatok elkészítésénél egymásnak segítségére lehetnek. Ha feladataikkal a kitűzött időben el nem készültek, sem meg nem feddik, sem meg nem büntetik őket, sőt feladataikat nem is kell újból elkészíteniök. Ám egyik sem akar hátramaradni s a tehetségesebb mindenkor kisegíti a kevésbé jártast. Ilyen szellem uralkodik Lietz dr. intézetében! Akadhat itt is olyan, aki az önzés, a gúny és az álnokság komoly magvait akarná széthinteni, ámde csakhamar pellengérré kerül, a többiek előtt közmegevetés tárgyává lesz s csakhamar egészen izolált marad. Az intézet egy 16 éves genfi növendéke egy ízben emígy nyilatkozott: „rosz gondolatok eszünkbe se jutnak, egészen egyebekre gondolunk s mire este ágyba kerülünk, annyira fáradtak vagyunk, hogy az alvást alig várjuk.“

Ez nem a kimerülés, hanem a fáradtság igazi egészséges alakja, amit a növendékek szellemi üdesége, egészsége, piros-pozsgás arcszíne mindenkor élénken igazol.

Szerfelett kedves, szórakoztató látványt nyújtanak a növendékek, szabad óráik idején; így nevezetesen d. e. 11—12 óra közt. Az egyhangu unalomnak nyoma sincs köztük, mint ahogy nincs nyoma az izetlen tréfák és idétlen pajkoskodásoknak sem. Az egyik fürdik, a másik a fűben heverészve olvasgat, egy harmadik társaival sétálgat, velök vitákba bocsátkozik; mások megint kerékpárra ülnek, vagy pedig tanáraikhoz csatlakoznak; egynémelyik kertjében dolgozgat avagy a műhelyben foglalatoskodik. Ez az önállóság és fesztelenség végtelen jöleső benyomást kelt a szemlélőben. Ami Lietz dr.-t magát illeti, ő fáradatlan, jelen van mindenütt, a folyó építkezéseknél, felolvasásoknál, saját tanóráin, szénagyűjtésnél, labdajátéknál s mindezekből maga is kiveszi részét. Igaz, az u. n. „bon ton“, a szalon nyelv, nem mértékadó előtte, ám annál többet törődik növendékei lelki világával, szívével s azzal, hogy

belőlük becsületes, józan, előzékeny, erkölcsös s a társadalomnak hasznos polgárokat neveljen.

Az esti ájtatoskodás valóban megható. Rendszerint olyan egyházi írók műveit olvassák föl, kiknek szavai lélekemelőleg hatnak a hallgatóra. Az esti ájtatosság rendszerint az intézet kertjének százados tölgyóriásai alatt folyik le. Az áhítatos helyzethez illő hasonlatok, példabeszédek, szentírásból kiválasztott alkalmas fejezetek, ókori bölcsék ma is megdönthetetlen igazságai teszik az esti ájtatosság témáit. Egy bizonyos ideális fény sugározza be ezt a kiváló intézctet, melynek melege által s amely összhangzó kapcsot létesít az altruizmus és a társas szolidaritás hídjával összekapcsolt egyének között.

A glariseggi „Landerziehungsheim“ szervezetében s beléletében jóformán megegyezik az ilsenburgi és haubindai intézetekével. Egyes tanórák ideje ott is 45 percre van szabva. Alábbi táblázat föltünteti az ottani időbeosztást:

Tudományos és művészeti oktatás	Testi- (fizikai) munka	Szünórák és szabadidő. Játék	Étkezések	Alvás
225 perc oktatás	55 perc kerti-munka	85 perc rövid szünetekre		
45 perc tanulmányokra	55 perc munka a műhelyekben	180 perc szabad idő	90 perc az étkezésekre	9 $\frac{1}{2}$ óra alvás
30 perc közösen végzett dolgokra (ájtatosság)	60 perc házi teendők ellátása	45 perc közös játékok és torna		
Ö s s z e s e n				
5 óra	2 óra 50 perc	5 óra 10 perc	1 óra 30 perc	9 óra 30 perc

A glariseggi intézetet Lietz dr. két tanítványa, névszerint Frei W. dr. és Zuberbühler W. alapították 1902. tavaszán. Az intézetnek már kezdetben 40 tanítványa volt. Cikkíró az intézet növendékei egyrésze az elmúlt nyár folyamán meglátogatta; a növendékek kerékpáron jöttek át Svájc hegyein. Az eji sátor egy-egy alkatrészét mindenik kerékpáros magával hozta; a teljesen összeállított sátor megfelelően pótolta a vendéglők helyiségeit. A sátrat cikkíró lakása előtt tüstént fölütötték s az két napon át a kirándulók alvóhelyéül szolgált. A napsütötte, életvidor, pompás kinézésű fickók, főként a természettudományok iránt érdeklődtek, cikkíró igyekezett ebbeli kívánságaiknak, ahol csak lehetett, demonstrative megfelelni.

Ismeretek elsajátítása tekintetében a „nevelő-otthonok“ eredményei bámulatosak. Amit kedvvel és érdeklődéssel tanulunk, az sokkalta tovább megmarad emlékezetünkben, mint az, amit kedvetlenül, unottan sőt undorral tanulunk mintegy kétségbeesetten küzdve folyton előtérbe tola-
kodó szórakozottságunkkal és a ránk gyakorolt kényszer, erőszak. A folytonos drukkolás és félelem, ami a határtalanul pedáns, száraz, egyoldalú, lélektanilag indokolatlan mai tanrendszer mellett, fomális bilincsekbe ver, pensumokkal eláraszt, büntetésekkel megremegtet, vizsgák sokaságával agyonnyom (íme az öngyilkos bukott diákok!) a fejet mnemotechnikai dolgokkal túltömi, az értelem igazi kimívelését perhorreszkálja, — mind-olyan tényezők, melyek a tudni-tanulni vágyónak kedvét szegik, érdeklődését lelohasztják s az oktatás-nevelés helyes irányelveivel homlok-egyenest ellenkeznek. Tagadhatlan, hogy több tanintézet vezetősége már a haladás útjára lépett, ám legtöbbször még nagyon is hátramaradt s fogana-
tba vett újításai is csak részlegesek, szórványosak. Nem egy helyes érzékkel megáldott tanító kénytelen a tantervek, miniszteri és egyéb szabályrendeletek vaskényszere előtt meghátrálni, meghódolni.

* * *

Az angol, német és svájci tanintézetek felmutatta sikerek egyik kulcsa az alkoholelленesség diadalmaskodásában keresendő; soha eléggé nem méltatható eredmények a zavartalan tiszta fej, következetes józanság, az idegek és izmok edzése és igénybevétele, mindenkor alkoholtól menten. (A németországi „Landeserziehungsheim“-ok értesítői megrendelhetők Ferd. Dümmler's Verlag-nál Berlinben.)

Leányok számára is létesült már egy nevelő-otthon Berlinben a Stolpersee mellett; az intézetet, mely ma ép oly virágzó mint a fiúk számára létesültek, Petersenn asszony alapította. A leánynak csak annyi jogosultsága van igényt tartani az egészséges, természetes nevelésre, mint a fiuknak. Úttörő kísérletek azt igazolják, hogy a különböző neműek közös nevelése minden tekintetben s így erkölcsi szempontból is sok előnnyel van egybekötve. Előreláthatólag a keletkezendő nevelő-otthonok idővel érvényt fognak szerezni a célszerű közös, együttes nevelés elveinek is.

Az eddig alakult intézetek valamennyije magánintézet; Thurgau kanton kormánya rendkívül érdeklődik a glariseggi intézet iránt; hogy egyéb állami tanintézetek az „Erziehungsheim“-ok elvitázhatlan fényes eredményeit kellőleg mérlegelni s esetleg foganatba venni fogják-e vagy sem, ez egyelőre még nyílt kérdés. Kellő jóakarattal mellett, internatusok hiányában is, a vázolt reformok nagyrésze, állami tanintézetek keretében is megvalósítható; önként értendő, hogy az ilyen tanintézetek legcélszerűbben, a városon kívül fekvő pontokon, vagy legalább is megfelelően nagyobb belterületen volnának felállítandók. A falusi iskolák a tekintetben szerencsésebb és előnyösebb helyzetben vannak; ám e hangoztatott reformok keresztülvitelénél a falusi tanítónak segédszemélyzetre is szüksége volna.

Haubinda növendékei ma már érettségi vizsgát tesznek.

A reformált nevelő-otthonok oly módon volnának szervezendők, hogy az onnan kikerülők, úgy a tudomány-egyetemeket, mint a műszaki

főiskolákat, akadálytalanul fölkereshessék. Ám nem egy nehézséget okoz a klasszikus nyelvek tudásához fűzött követelmény; az ebbeli akadályok korántsem leküzdhetlenek.

A vázolt eredmények ma már a legszebb reményekre jogosíthatnak. A mozgalom minden vonalon megindult, a nevelő-otthonok üdén tisztá levegőjének szele már arcunkat éri; mai nemzedékünket elodázhatlan dolga megszabadítani az ósdi bilincsekből. A szabadság szele el fogja söpörni az iskolák megrögzött porát is, ám első és főfeladat magukat a tanügy embereit egy egészen új, más szellemben nevelni!

(Folyt. köv.)

A gyermektanulmányozásról.

A gyermektanulmányozás kérdése hazánkban, amióta a magyar tanügyi férfiak figyelme ráirányult, lassú fejlődésen ment keresztül s a kérdésnek már eddig is történelme van. Felületes szemlélő talán azt mondhatja, hogy a kérdés megoldása az eszme felvetése óta egy lépéssel sem haladt előre. Ha azonban tanítóképző-intézeti értesítőnket végig nézzük, örömmel konstatálhatjuk, hogy a lélektan tanítása s a növendékek gyakorlati kiképzése keretében, ha szerény keretekben is, de helyet talál a gyakorlóiskolai tanulók lélektani megfigyelése, lélektani kézikönyveink közül több ismerteti rendszeresen a gyermektanulmányozás multját és módszereit. A multhoz képest már az is nagy eredmény, hogy a tanítóképző-intézeti növendékek figyelme a gyermek egészségének megfigyelésére s a nevelésnek az egyénekhez való alkalmazására irányítatik.

Hazánkban a gyermektanulmányozás kérdését a T.-I. Tanárok Orsz. Egyesülete karolta fel legmelegebben úgy, hogyha majd valamikor e kérdés fejlődésének történelmét valaki megírja, abban Egyesületünk érdemeit első sorban fogja méltányolni. A kérdés eddigi tárgyalásán végigtekintve, két főmozzanatot különböztetünk meg abban. Az eszmét lelkes férfiak vetették fel, kik a gyermektanulmányozás történelmének s eddig ismert módszereinek összes anyagát alaposan áttanulmányozván, az egész anyagot a tanüggyel foglalkozó férfiak elé dobták, kiket a gyűjtött anyag nagysága, de meg a gyermektanulmányozás elé kitűzött s legtöbb ember által az első pillanatra elérhetetlennek tartott cél valószínűséggel megdöbbenett, úgy hogy bár szívetett kézzel a célt senki sem kicsinyelheti, sem nem kárhóztathatja, mégis a kivitel módzataival s lehetőségével szemben legtöbben kételkedő véleményt alkottak. A kérdés tárgyalásának másik mozzanata az volt, hogy Egyesületünk vezetősége, nagyon helyesen, megszólaltatta ez ügyben a véleménynyilvánításra legilletékesebb tanári testületeket. A beérkezett vélemények túlnyomó része az ideálisan kitűzött és ideálisan körvonalazott s épen ezért a tanárra és tanítványra nagy súllyal nehezedő végrehajtási eszközök közül sokat kivihetetlennek nyilvánított és igyekezett meghuzni azt a határvonalat, ameddig a gyakorlati tanítói és nevelői praxis a gyermektanulmányozást

az iskolába, az iskola gyakorlati feladatainak veszélyeztetése nélkül beviheti és ami a gyermektanulmányozás céljaiból megvalósítható. Tény, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok és elemi iskolai tanítók legnagyobb része a gyermektanulmányozást (amennyiben szerintök eddig is folyt a gyermekek megfigyelése) feleslegesnek, vagy pedig ilyen terjedelemben célul kitűzve utópiának tartja, mely az elmélet embereinek való.

A gyermektanulmányozást eleitől fogva az iskolai élet elengedhetlen feltételének tartottam, az eszme felvetésekor láttam a maga valóságában a nagy mulasztást, mit eddig az iskolában elkövettünk. Különösen érheti mulasztás vádjá a szakrendszer alapján szervezett iskolákat, melyekben az egyéniségek megismerése igen nehéz feladat, az egyénekre való hatás még nehezebb. Az is kétségtelen, hogy az egyéniség kiismerése és a nevelői eljárásnak az egyénekhez való alkalmazása egy iskola-fajnál sem fontosabb, mint épen tanítóképző-intézeteinknél. A gyermektanulmányozás kivihetőségét azonban úgy próbáltam megállapítani, hogy a gyermektanulmányozás ideálisan körvonalazott és széles terjedelemben megállapított céljainak legalább is jelen viszonyaink közt kivihetetlen voltáról meggyőződve, annak főbb szempontjait tettem vizsgálat tárgyává a gyakorlati kivihetőség szempontjából. Jelen cikkemben épen erről akarok beszámolni.

Első, amiről meggyőződtem, hogy eddig tanítóképző-intézeti növendékeink egyéniségeit nem ismertük, sőt tegyük hozzá, nem is törekedtünk egyének megismerésére és azok nevelésére, csak tömeget neveltünk, melyben az egyén eltűnt. Megelégedtünk a tudás mértékének kutatásával s elégnek tartottuk az egyéniségekről csak annyit tudni, amennyi a legszembetűnőbb jelenségekkel kapcsolatban mintegy erőszakosan elibénk tárultak, ezek pedig egyoldaluan leginkább a tanulók hibáira és rossz tulajdonságaira tettek bennünket figyelmesekké s nem kutattuk azt, ami a nevelőre nézve ép olyan fontos, a tanuló jó tulajdonságait, hajlamait s az életkörülményeiben rejlő különféle okokat, melyeknek nyilvánulásait az okok ismeretének birtokában bizonyára egészen másképen bíraltuk volna el. Az egyéni tulajdonságok nem ismerése sok tévedés forrásává lett s nem egy eset volt, hogy a büntetés, mely nem az egyénhez alkalmaztatott, nem a kívánt eredményre vezetett, hanem makacsságra, vagy elkeseredésre szolgáltatott okot. A tulajdonképeni nevelésnek, ha ugyan eddigi rendszerünk mellett erről beszélhetünk, csak két főeszközét ismertük, a jutalmazást és büntetést. A jutalmazás egyik fontos eszköze, az anyagi jutalom ösztöndíjaink megkötöttsége folytán igazságosan alig kezelhető vagy paedagógiai értéke nagyon kétes, büntetéseink pedig, mivel az egyéneket nem ismerjük alaposan, sokszor célt tévesztenek. Egész eljárásunkban főcélunk a tudás biztosítása és osztályozásunkra gyakran rácsúfol az élet, mert jó vagy kitűnő tanulóinkból több esetben lesznek gyenge és lelkiismeretlen tanítók. Míg a tisztességes elegendő osztályzattal bíró növendékekből sokszor kitűnő és lelkes tanítók válnak. Mindezek kiáltóan intenek bennünket, hogy ne csak tanítsunk és ne csak az értelmi színvonalat kutassuk növendékeinknél, hanem igyekezzünk azoknak lelki tulajdonságait sokoldalulag kiismerni és nevelői

eljárásunkat ahoz képest irányítani, sőt az osztályozásnál a tanuló lelki tulajdonságait is állítsuk szembe tudásával.

Ami a gyermektanulmányozás gyakorlati kivitelének felvetett módzatait illeti, legelőször is konstatálnunk kell, hogy az elméleti fejtegetések lelkes szerzői közül sokan túllóttek a célon, mert oly sokoldalú megfigyelést tűztek ki feladatúl, mely egy részről felesleges, más részről pedig egyes részletei alkalmasak arra, hogy a gyermektanulmányozási eljárást a tanítóképző-intézeti növendékek előtt neveltségessé tegyék. A kérdések egy jelentékeny csoportjára még lehetetlen teljesen megbízható adatokat szerezni. A családi életről feltett kérdések közt van több tapintatlan kérdés. Vajjon megbízható felvilágosítást ad-e pl. a növendék barátairól vagy a játékaik iránt tett kérdésnél bevallja-e valamely káros szenvedélyét (pl. a kártyát). S ami fő, gyakorlatilag keresztül vihető-e az, hogy a jelzett adatokat a tanár úgy gyűjtse össze, hogy azokat a tanuló észre ne vegye. Én azt hiszem, hogy a legkülönbözőbb utak és módok vannak arra nézve, hogy a tanuló megtudja, hogy ő állandó megfigyelés tárgya. Ezzel arra nyer ösztönzést a tanulók egy része, hogy másnak mutassa magát, mint ami, beleneveljük őket a kepmutatásba, sőt azt is biztosra vehetjük, hogy némely tanuló az ismert deák-furfanggal igyekszik a tanár nemes intencióit neveltségessé tenni. S mindezek után várjuk azt, hogy a gyermektanulmányozásnak alapjában véve nemes intenciói a leendő tanító lelkében állandóan meggyökerezzenek!

Vannak igen nehéz kérdések, melyekre ha valaki felelni akar, vagy csak felületes itéletet alkot, vagy pedig éveken keresztül kell a rá vonatkozó anyagot gyűjteni. Próbáljon valaki csak 4 vagy 5 tanulóra vonatkozólag egy év alatt alaposan megfelelni a következő kérdésekre: Mely munkát szereti jobban, az aktív vagy passzív munkát? Inkább utánoz-e, vagy alkot, teremt? Milyen a figyelő ereje? Könnyen vagy nehezen érti-e meg az új ismeretet? Könnyen, vagy nehezen tanul? Milyen az okoskodó ereje? Csak utánzással tanult gondolatokkal okoskodik, vagy a tanult gondolatokból önmagától újakat szeret teremteni? Miről szeret képzelődni? Minek örül leginkább? Mi okoz neki legnagyobb fájdalmat, bosszúságot? Milyenek vallásos, hazafias gondolatai, érzelmei? Vágyai érzékiek-e inkább, vagy szellemiek? Megfér-e társaival? Nem önző, haszonleső, fukar? Mit tart tanáraitól?(!) Hogy vélekedik a tanítói hivatásról? Milyen terveket sző jövőjét illetőleg?

Kérem, hogy ezeket a tanár honnan tudja meg biztosan? Mert remélem, hogy nem úgy tesz, mint az egyik tanítóképző-intézeti növendékem, aki azt a feladatot kapván, hogy figyeljen meg egy gyakorlóiskolai tanulót, vajjon társaival szemben a játékban igazságos-e: a feladatot úgy oldotta meg, hogy a gyermeket órák közben magához híván, megkérdezte tőle és a kérdésre a gyermek nagy bölcsen igen megnyugtató feleletet adott. Ha valaki fenti kérdésekre, vagy azok egy részére ilyen uton nyert felvilágosítással megelégszik, akkor adatai nagy része hamis lesz. Ha pedig a tanár maga akar mindezekről megbízható formában személyesen meggyőződni, akkor ne foglalkozzék egész éven át 4-5 növendéknél többel, sőt ott is számoljon le azzal, hogy a rendszeres megfigyelésről tudomással bíró növendékei ki fogják játszani.

Beszélnék külön internátusi törzskönyvről, melyben külön bejegyzésnek kell lenni a tanuló fekvőhelyéről, a mosdó szobában való viselkedéséről, öltözködéséről, szekrényéről, a dolgozószobában s az ebédlőben való viselkedéséről. A tanuló szekrényéről pl. meg kellene figyelni: Hogy akasztja be ruháit? Beteszi-e a szekrénybe előzetes tisztogatás nélkül? Hogy rakja össze fehérneműit, nyakkendőit? Hogy gondozza kalapját, sapkáját? Hogy helyezi el a szennyes ruhát? Ügyel-e a szekrény zárjára? Remélem, hogy aki e kérdésekről véleményt akar alkotni, ítéletét nem egy napi szemlélésre alapítja, hanem legalább is 2—3 hónapig csak a tanuló szekrényeit vizsgálja. Hát a többi kérdésre mikor felel? Emellett legyen elkészülve arra, hogy ilyen kényes természetű vizsgálódása közben a deák huncutságnak néhány csattanós példájával találkozik, mely a gyermektanulmányozás nemes ügyének éppen nem fog javára válni.

Épen ilyen lehetetlen a dolgozó szobában történő megfigyelés elé kitűzött feladat megoldása: Mint dolgozik, amikor ül és amikor áll? Ha ül, nem rázza-e folyton a lábait? Könyökölve tanul, vagy helyes, szabályos ülő helyzetben? Hangosan szeret-e tanulni, vagy halkán, talán némán? Gyorsan végez és felületesen, vagy lassan és alaposabban? Mivel boldogul inkább, a tanulással vagy a rajz és munkával? Szereti-e a zenét? Minden ágát egyformán vagy nem? Szívesen segíti-e ki gyengébb társait? Mindenkihez egyforma a viselete, vagy különbséget tesz társai között stb. és még sok más kérdés, melyek mindenikét hosszú megfigyelés alapján ugyan meg lehet állapítani, ha a tanuló a megfigyelésről tudomással nem bír, de kinek van annyi ideje, hogy mindezeket megfigyelje. Képzeljük el, hogy milyen ferdeségek állának elő abból, ha a tanuló tudná, hogy a tanár megfigyeli, hogy az ebédlőben ő sokat eszik, lassan-e vagy gyorsan, megrágja-e jól az ételt, nem fél-e mindig, hogy az ő részére a többi után kevés marad a tálban, hogyan eszik a kanállal, villával és késsel, hogyan iszik, nagyokat nyel-e stb. Azt hiszem hogy a megfigyelő igen furcsa felüلتetéseknek lenne kitéve. Igaz, hogy minden ilyen aprólékos részlet után megjegyzi az elmélet írói, hogy ügyeljünk arra, hogy tanítványunk a maga eredetiségében mutatkozzék be közöttünk, mert ha tudják, hogy mi őket szakadatlanul tanulmányozzuk, új viseletben jelennek meg előttünk. Én azt hiszem, hogy az ilyen megfigyelés a tanuló részéről a képmutatás alapos iskolájává válnék, mit a legnagyobb szerencsétlenségnek kell tartanunk.

Mindezekből kétségtelen, hogy a gyermektanulmányozással szemben álláspontunkat akkor állapítjuk meg a leghelyesebben, ha szigorúan meghuzzuk a határvonalat egyrészt a megfigyelés mértékének szükségessége és szükségtelensége, másrészt lehetősége és lehetetlensége között. Mert mit szóljunk pl. a gyakorló-iskolai tanulók megfigyelésének hangoztatott szempontjairól? Nem tartom kizártnak, hogy a felnőttek révén a gyakorló-iskola növendékei is tudnak a megfigyelésről, s így a legzsengőbb korban képmutatóvá tesszük a gyermeket. Képzeljük el annak a többnyire intelligens szülőnek a helyzetét, aki tudomással bír arról, hogy őt a gyakorló-iskola tanítója vizsgáló szemekkel méregeti, vajjon a tanító és szülő közti bizalmas érintkezés előmozdítására alkalmas-e ez az eljárás?

Próbáljuk épen ezért megállapítani, hogy a gyermektanulmányozásból a gyakorlati tanítói és nevelői munkában mennyit szükséges és lehetséges megvalósítani. Tudjuk, hogy a gyermektanulmányozás célja lehet elméleti és gyakorlati. A tudományos vizsgálat feladata a fejlődés-tani tudományos ismeretek gyarapítása lévén, semmiféle iskolának sem lehet kifejezett célja. Fontosabb ennél a gyakorlati, vagyis a szorosabb értelemben vett pedagógiai iránya, mely részint általános neveléstani tételek megállapítására vezet, részint pedig a tanuló egyéni tulajdonságainak megismerése alapján a tanító kezébe adja a növendék helyes vezetésének a kulcsát. Ha valaki a gyermektanulmányozáshoz fog, legyen tisztában azzal, hogy e célok közül melyiket akarja megvalósítani, vagy helyesebben téve fel a kérdést, tudnia kell, hogy az iskola sokoldalú feladatainak tekintetbe vételével mely célok megvalósítása jogosult és megengedhető.

Ismeretesek a gyermektanulmányozásnak ma már rendszeresen tárgyalt módszerei. Ezek mindenike többé-kevésbé jogosult, csak a gyermektanulmányozás elé tűzhető célokat kell óvatosan körvonalozni.

Sokszor hallottam a gyermektanulmányozással szemben azt az észrevételt, hogy a tanulók megfigyelése eddig is folyt a legtöbb helyen, mert a fegyelmi napló tulajdonképpen ilyen adatokat tartalmaz. Első pillanatra szembetűnő, hogy ez a gyermektanulmányozás elé kitűzött céltól még messze távol áll, mert a fegyelmi napló a növendéket egyoldalulag, rossz tulajdonságai alapján ismerteti, jótulajdonságait mellékesnek tartván, azokat mellőzi. Pedig kétségtelen, hogy valamint a fegyelmi naplóban teljesen tiszta lappal bíró növendék nem feltétlenül kifogástalan jellegű, épügy a fegyelmi tekintetben több kifogás alá eső tanuló sem mindig olyan, akinek jó tulajdonságai ne volnának. Épen ezért szükséges a tanítóképző intézeti tanulók egyéni tulajdonságainak megfigyelése, mert habár nem tartozom azok közé, akik a nevelésnek mindenható erőt tulajdonítanak, de azt állítom, sőt egyes esetekre is hivatkozhatom, hogy a tanár, ha ismeri növendékeinek egyéni sajátosságait, azokra irányító s módosító hatással lehet.

A tanuló egyéniségének kiismerésére kiinduló pontul szolgálnak a tanuló származásáról, szüleinek különféle viszonyairól, a tanuló addigi pályájáról összeállítható adatok. Ezek azonban kevéssel terjedhetnek túl a tanuló okmányaiból kitűnő adatokon, mert a tanuló részéről a gyermektanulmányozás lelkes hívei által kívánt adatokra adott feleletek a legkülönfélébb okokból kifolyólag, megbízhatóság tekintetében nagyon óvatosan fogadhatók el. A tanulói pályáról pedig úgy előmeneteli, mint erkölcsi tekintetben legmegbízhatóbb adatok az iskolai bizonyítványokban foglaltak. A személyi adatok alapján az év folyamán a tanulókat minden tanár igyekszik egyénenként megismerni. Ámde a megismeréshez nem szükséges, de nem is lehetséges aprólékossáig menő adatokat gyűjteni. A túlságos aprólékos adatok, nem habozom kijelenteni, különben is csak arra valók volnának, hogy a fától ne lássuk az erdőt. Szerintem elég a főbb lelki tulajdonságok megfigyelésének végső eredményét feljegyezni. A törzskönyv vezetése szükséges, de ennek az okmányokból összeállítható adatokon kívül csak a következő adatai

lennének: a tanuló testi állapota, a tanuló értelmi állapota, a tanuló erkölcsi állapota. Ezen általános címek alá az egyes körökbe tartozó legkülönbébb lelki tulajdonságok feljegyezhetők. Minden tanár bizonyos időközökben beírja a maga tapasztalatainak eredményét (pl. hónaponként) s a maga tapasztalatait összeveti tanártársai véleményével. A bejegyzéseknek tanári testületben való tárgyalása felesleges, cél, hogy minden tanár kiegészítse vagy helyesbítse a maga véleményét tanártársainak véleményével, hogy így annál biztosabb alapon érvényesítse minden tanár egyöntetűen a maga nevelői eljárását ugyanazon tanulóval szemben.

A gyakorló-iskolai növendékeknek a tanítóképző-intézeti növendékek részéről való megfigyelése is szükséges. De már itt csakugyan meg kell huzni a határvonalat a lehetőség és lehetetlenség közt. Különösen a tanítóképző-intézeti növendéket állítjuk előre is megoldhatatlannak képzelt feladat elé, ha a sokoldalú megfigyelést követeljük. Már csak azért is szűk körre kell szorítani a megfigyelést, mert főcél, hogy a tanítóképző-intézeti növendék meggyőződjék arról, hogy egyrésről a gyermektanulmányozás az ő tanítói és nevelői feladatával szoros összefüggésben van, másrésről pedig, hogy az elibe tűzött feladat az ő erejét túl nem haladja. Helyes tehát, mint ezt sokan hangsúlyozzák, hogy az I. éves tanítóképző-intézeti tanulók a gyakorló-iskolában alkalmat nyerjenek a tanulók testi állapotának megfigyelésére. A II. osztály tantervéhez lélektani megfigyelések illenek. Hogy a lélektan tanulása anélkül kevés értékű, azt saját tapasztalatom alapján állíthatom, mert a legegyszerűbb lélektani megfigyelés is nehéz feladat a növendékre nézve. Sok esetet tudnék felhozni arra, hogy a tanuló a gyakorló-iskolai gyermek egyes cselekedeteiből sokszor egészen más lelki tulajdonságra következtet, mint kellene. De épen ezért a II. osztályban csak legegyszerűbb lélektani feladatok megoldását szabad kitűzni, ilyen pl. az egyes gyermekeknek egy bizonyos szempontból való megfigyelése. Ilyen feladatok volnának: N. N. I. elemi tanuló játék közben igazságos-e? Vagy: szereti-e a társaságot, nagy inkább magabazárkózott? Vagy: élénk vagy lassú felfogású-e? Vagy társai iránt kimélettel viselkedik-e stb. A kidolgozásban az igenlő vagy tagadó felelet után felsorolandók az állítás biztosítékai. A III.-éves tanulók tanítása gyakorlatokban vevén részt, megfigyelhetnek egész osztályokat egy bizonyos szempontból. A megfigyelés a IV.-évesek tanítási gyakorlatainál sem mellőzendő. Természetesen tudományos célú kísérletekre rendszeresen nem használható fel sem a tanítóképző-intézet, sem a gyakorló-iskola, de ez nem azt teszi, hogy kivételesen ilyen kísérletek ne történjenek. Fődolog, hogy tanítóképző-intézeti növendékeink azzal a meggyőződéssel tavozzanak ki az életbe és fogjanak hozza tanítói nehéz munkájokhoz, hogy nekik nemcsak „előadni” kell, hanem a tanítást neveléssel es pedig az egyénekhez alkalmazott nevelői eljárással kell összekötni. Ha a tanítóképző-intézet növendékeit erről meggyőzni képes, akkor a gyermektanulmányozás fontosságáról őket felvilágosította s kötelességének ez irányban eleget tett.

Dr. Barcsa Fános.

IRODALOM.

Könyvismertetések.

Magyar Történelmi Olvasókönyv. I. Rész. Magyarország történelme a mohácsi vészig. Szerkesztette *Mika Sándor*. Budapest, Wodianer F. és Fiai. Ára 3 korona.

Ritkán örültem meg annyira történelmi tankönyvnek, mint *Mika Sándor* Magyar Történelmi Olvasókönyvének. Külföldön már régóta vannak történelmi olvasókönyvek, melyek az iskola számára is fontosabb kútfőket jó fordításban hozzáférhetőkké teszik a tanuló ifjúság előtt. Irodalmunkban ez az első kísérlet, annál melegebben üdvözölhetjük, mert rég érzett hiányt pótol. Különösen mi tanítóképző-intézeti tanárok voltunk eddig kényes helyzetben, mert minduntalan azt prédikáljuk tanítványainknak, hogy kövessék a szemlélet elvét, míg mi magunk a történet tanításában kénytelenek voltunk az elvről lemondani. A tankönyvekben, vagy akár fali táblákon levő illusztrációk nem pótolhatták a kútfők olvasásának hiányát. Utóbbi időben ugyan hasznát vehettük a Magyar Könyvtár néhány idevágó füzetének, azonban nehezen boldogultunk, mert több könyvből kellett az olvasandó anyagot összeválogatni. Most először kapjuk egy kötetbe egyesítve azt, amire szüksége van az iskolának.

A történelem tanításának a tanítóképző intézetben még fontosabb szerepe van, mint a középiskolában, mert nemcsak történelmi okulást kell nyújtania, hanem képesíteni kell a leendő tanítót a történet tanítására is. Ehhez nem annyira nagyterjedelmű, mint inkább mély tudás szükséges. Növendékünk kell, hogy elmerüljön elmúlt korok gondolkodás- és érzésvilágában, másképp hogy tudna arról lelkes, hű képet festeni tanítványai előtt. Ezt a felfogást nem merítheti a legterjedelmesebb kézikönyvekből sem, hanem a kútfőkből. Ezekből tanulja meg egyúttal, hogy kb. minő hangon beszélje el a történetet fiatal gyermekeknek, mert van valami összeillőség a krónika naiv hangja és a naiv gyermeki lélek közt. A tanító az elemi iskolában úgy sem beszélheti el a történetet terjedelmes részletességgel, de elbeszélheti azt a keveset, amit tanít. kútfői olvasmányai alapján a krónikas naiv, gyermeki felfogáshoz illő hangján. E kútfői olvasókönyvet tehát tanítójelöltjeink kettős céllal használhatják, maguk okulására és előkészületül leendő tanításukra.

A könyv ugyan első sorban a középiskolák számára íródott, de nagyon jól használhatják a tanítóképző-intézetek és a tanítók is. Ez első kötet a mohácsi vészig terjed és a közlemények valóban nagy történeti belátással vannak kiszemelve, úgy, hogy semmi fontosabb mozzanat el nem maradt. Elemi iskolai olvasókönyveink III. és IV. osztályra szánt köteteinek történelmi olvasmányai, bár rövidebben körülbelül ugyanezt az anyagot tárgyalják, itt tehát a tanító megtalálja emez olvasókönyvi anyag bővebb forrását és ez a tanításban neki valóban nagy segítségére lehet. Az elemi iskolai tanítás szempontjából nagyon örvendetes, hogy a szerző a mondai részeket oly bő méltatásban része-

sította. Éppen e szempontból nem is szükséges kiemelnem, hogy mennyire használható e könyv a magyar irodalmi tanításban is, mert az iskolában is tárgyalt számos jeles költemény forrásával ismerkedik meg a tanuló. Remélem, hogy ez első kötetet gyorsan fogja követni a többi kötet, de szem előtt tartva a tanítókat, kik nem folytathatnak bővebb kútfői kutatásokat, nagyon kívánatos volna, ha szerző egy következő kiadásban, vagy az utolsó kötetben a külföldről némi összefoglaló áttekintést, magyarázatot nyújtana.

A könyvnek különben legjobb ajánlólevele, hogy Kármán Mór irt hozzá előszót és nem tehetek jobbat, mint hogy ismertetésemet ezen előszó végső szavaival zárom: „Nem kételkedem benne, hogy egyébként középoktatásunk körein túl is minden iskolánk szíves készséggel fogja üdvözölni és felhasználni a nyújtott új segítséget.”

Dr. Málnai Mihály.

Stilisztika, Poetika és Retorika tanító- és tanítónőképzők számára. Irta *Sarudy Ottó* állami tanítóképző-tanár.

Sarudy Ottó áll. tanítóképző-intézeti tanárnak a fenti címmel három tankönyve van használatban. Szerző a stilisztikát Köveskúti Jenővel készítette, de az elméleti rész ebben is Sarudy munkája. Mind a három könyv arról tanuskodik, hogy szerzője nagy szorgalommal, komoly, alapos tanulmányozással és biztos jártassággal végezte munkáját. Minden során meglátszik az a szeretet, mellyel tárgyát feldolgozta s mellyel az anyag velejét bele akarja önteni a tanuló lelkébe, tisztán, minden sallangtól menten. Amit mond, röviden, határozottan mondja. A szerző minden ízében szabatos meghatározásainak nemcsak szellemi, hanem erkölcsi értéke is van, melyeknek velős rövidsége jellemet is nevel.

Csak általánosságban és röviden akarom ezeket a tartalmas kézikönyveket ismertetni.

A három munka kivétel nélkül az elméleti részből csak a legszükségesebbeket öleli fel és egyik sem hagy ki semmit, amit a tanulóknak tudnia kell. Ez a sorozatos munka egyik legkiválóbb tulajdonsága. Tankönyveinknek általában ugyanis az a nagy bajuk, hogy sok bennök az elmélet, emiatt a növendékek csak magolnak s így tudásuk csak felszínes és muló. Megtanulják a nagy szóhalmazt, gyötrődnek vele, rontják értelmi erejüket. Míg ha olvas a tanuló s az olvasmánnyal kapcsolatosan sajátítja el a szükséges elméletet, akkor a tartalom belevésődik a tanuló lelkébe és könnyen, megerőltetés nélkül lelki kincsévé válik.

Sarudy műve igazán tanít, okosan, remesen, fárasztás nélkül. Mert az igazi tanítás abban áll, hogy gazdagítsuk a növendék-ember lelkét úgy, hogy a tudás szíve, esze, akarata, jelleme alapelemévé váljék, a test szervezetének megerőltetése, a test és lélek túlterhelése nélkül. A tanítóképzőkben amugy is nagy a túlterhelés, sok időt tölt a tanuló az iskolában és nagy anyagot kell megemésztienie, tehát nagy áldás az, ha a tankönyv elméletének rövidsége megkönnyíti az ismeretszerzést.

A könyvek stílusa világos, szabatos, magyaros, nincs azokban egyetlen barbarizmus sem. A stílus a felőlet anyaggal teljesen összhangzásban van.

Az olvasmányok megválasztása kiváló pedagógiai körültekintésre és a szerző nagy tapintatára vall. Vannak tankönyvirók, akik az ismertető íróknak nem a munkáit, hanem az azokról szóló ismertetőket közlik. Ezzel útját vágják a növendék önálló felfogásának és mintegy megmutatják hogyan kell a más véleményét minden gondolkodás nélkül elfogadni. Sarudy könyvei művei után ismertetik az írókat. Olvasmányai nemcsak a tanítástervnek megfelelők, hanem mind értékesek, szívet-lelket nemesítőek, szellemet gazdagítók, jellemfejlesztők. A legbecesebb irodalmi termékekből valogatta ki a szemelvényeket, a szakszerűségre is kiváló gondot fordított. Csak ősmondáinkat szerettem volna különböző írók feldolgozásában látni.

A krónika kedvéért végül meg kell azt is jegyeznünk, hogy a tanító- és tanítónő-képzők számára kiadott új miniszteri tanításterv szerint készült magyar nyelvi tankönyvek irodalmában Sarudy volt a kezdeményező; mind a három könyv (Stilisztika, Poetika, Retorika) előbb jelent meg, mint összes versenytársai.

Belényes.

Dittler Ida,

áll. polg. leányisk. igazgató.

K Ü L Ö N F É L É K .

Kirándulás a hunyadi havasokra.

Dr. Vangel Jenő egyet. m. és paedagógiumi rendes tanár f. é. július havában kilenc hallgatójával Hunyadmegyébe lerándult, hogy a még csaknem teljesen ismeretlen *kudsiri havasokat természetrajzi és részben földrajzi szempontból átkutassa*. A kirándulás szervezése mintaszerű volt. A kirándulási terv a teendők nap és óra szerinti kijelölésével rendelkezésünkre állt. A felszerelés példás és minden eshetőségre számítva, teljes volt. A Lóczy Lajos egyetemi tanártól kölcsönzött csónak, sátor és konyhafelszerelés, továbbá a magunkkal vitt patika s minden képzelhető növény- és rovargyűjtési eszközök, valamint kellő számú pokróc, sok más aprósággal képezték az úti felszerelést.

Mint a vezető tanítványa s segédje én is részt vettem a tanulmányúton s a következőkben óhajom utunkat csak nagyobb vonásokban egyesületünk közlönyében ismertetni.

Július 23-án délben egy társammal ketten megérkeztünk Alkenyérre; honnét a Kinizsy-emlékoszlop megtekintése után egy ujonnan épített csak e tavasszal megnyílt, helyérdekű vasuton a véráztatott Kenyérmezőn át *Kudsirra* utaztunk. Kudsir 300 m. a tenger színe fölött fekszik a Riu mare és Riu mica összefolyásánál ott, hol a kudsiri havasok vegnyulványai a Maros völgyének e helyen kiterjedt lapályára a Kenyérmezőre ereszkednek. Lakosai oláhok, kik jó módukat az állami vasgyárnak köszönhetik, mert még a közelmúltban az Alkenyér-Kudsiri vonal

kiépítése előtt sokat kerestek fuvarozással. A kudsiri vasgyár nyers vasát Vajda-Hunyadról kapja s kovácsolt vas, vagy acélnak dolgozza fel. A durvább és nehezebb munkát idevaló oláhok végzik, a finomabb és gondosabb munka azonban főleg magyar munkások kezében van. A munkások jól keresnek s elégedettek.

A kiránduló társaság egy részével itt Kudsiron találkoztunk s közösen elmentünk az erdészeti hivatalba, melyet a magas miniszterium már jó előre utasított, hogy mindenben segítségünkre legyen s kirándulásunk sikerét megfelelő módon biztosítsa.

Bihari Ödön főerdész úr nagy előzékenységgel fogadott s miután elszállásolásunkról gondoskodott, telefonon értesítette az összes erdővédeket, hogy melyiknek területére mikor érkezünk s melyiknél mikor érkezünk s mikor hálunk. Itt nagy és fontos szolgálatot teljesít a telefon, mert ez egyedül szolgáltat módot arra, hogy a főerdész a nagykiterjedésű girbe-gurba erdőterület minden egyes erdővédjével intézkedhessék.

24-én korán reggel a dőnyai erdővéd — kinek feladata Kudsirtól Kirpaig kalauzolni — vezetésével, négy lóval élelmiszer és gyűjtőeszközökkel megrakva a társaság öt tagja útnak indult. Utunk a kies Riu mica (Kispatak) völgyén alig észrevehetően emelkedik. A patak két oldalán a kudsiri havasok előhegyei (700—800 m.), melyek egyszersmind a Kárpátok koszorújának északra a Maros völgyébe ereszkedő végnyulványai, emelkednek. Mindenfelé csillog a hegyek csillámpala tömege. A patak két oldalán alig 50 m. széles füves lapály terül el, mely a pompás Telekia (Telekia speciosa Schreb) virágtengerétől sárga színt öltött. Az előhegyeket sűrű bükkös növi be, mely az itt található szénégetőknek szolgáltatja a faanyagot. Két órai gyaloglás után elhagytuk a Kispatak völgyét s másfel órai kapaszkodás után a kudsiri itatóhoz értünk, mely már 900 m. magasban közel a Bradu lapos gerincéhez bugyogó forrás. Innen már csak keveset emelkedtünk s jó félóra alatt beértünk az 1057 m. magasan fekvő *Bogsiturára*. Az út utolsó részlete a gerinc tisztásain vezet s szép kilátást nyújt a havasokra. A nagy tisztások hajdani erdőirtások helyei, mert itt régen sok szénégető volt (innen a román Bogsitura név). Bogsiturán már kb. 150 év óta van erdővédi lakás. Kis temetője, korhadtt fejfáival mutatja, hogy ez régóta emberi lakóhely. A telep egy erdővédi ház gazdasági épületekkel, 2—3 stina és távolabb az erdő szélén épült új vadászlakból áll. Az erdővédi házak az egész vonalon egyenlő berendezésűek: az erdővéd lakoszábjából, konyhából és egy tisztí szobából áll. A tisztí szobában 3—6 ember elhálhat. Mi itt csak a konyhát vettük igénybe s az erdészeti hivaltól megállapított tarifa elég olcsó árai szerint megebédeltünk. Tarifa szerint az összes erdővédi állomásokon lehet étkezni, természetesen, ha az ember Kudsirról telefonon előzőleg bejelenti. Idegeneknek (nem erdészeknek) a tarifa árainak 25%-át még rá kell fizetni. Ebéd után gyönyörű árnyas s egész sík úton elindultunk Dőnya felé. Itt már helyenként fenyő is mutatkozik és felváltja a még mindig uralkodó hatalmas bükköst. Három órai séta után beérkeztünk az 1035 m. magasan fekvő *Dőnyára*, hol a már egy hét óta itt gyűjtő négy társunk főhadiszállása volt. Itt összeverődött az egész társaság, mely mindvégig

együtt is maradt. Dónyán megnéztük a csemete kerteket, hol fenyőket (főleg erdei- és vörös fenyőt) régi vágások befásítására nevelnek. A csemete kert gondozása az erdővéd dolga, ki e célra évenként 2—3-szor 30—50 oláh lányt hozat, kik a csemetéket gondozva és a gyomot irtva nagy hangossággal és kedves nótákkal élénkítik a különben néma tájt.

25-én reggel karavánunk (kilenc tagból álló társaságunk az erdővéd, két oláh hat lovával) Dónyától leereszkedett a Riu mare (Nagypatak) völgyébe. A völgy csak-egy két helyen szélesedik ki, különben habzó vízből emelkedik a hegyoldal s csak töltések s sziklavágásokkal, fáradással készülhetett a patak mentén vezető kocsit. A hegyoldalt még mindig sűrű bükkös borítja, itt-ott egy vágásban magasra nyúló fűzike (*Epilobium angustifolium* L) virágozik. A patak mentén a telekiát lassanként koloncos bajnoca, (*Spirea filipendula* L) és medvetalp (*Heracleum*) váltják fel. Meglepő volt itt a szintjátszó lepkék (*Apatura iris*) sokasága. Egy-két helyen az út mentén emberi ürülékre akadunk, azt oly nagy számmal lepték el, hogy nagy nyüzsgő halmot képeztek s egy hálócsapással 20—30-at lehetett fogni. Az út folyton kanyargott a szűk völgyben s a nap forrón tüzött a fejünkre, de minden negyed órányi járás után csörgedező patakocska vagy forrás kínálta jó hideg vizet frissítő italul. Ha a völgy egy kissé kiszélesedett, láttuk a közeli 1300 m. körüli csúcsokat. Négy órai gyaloglás után egy utolsó kanyarulattal megkerültük az 1547 m. magas Magurát s beértünk *Kancsóba*. Ebéd után megnéztük az itteni duzzasztót. A duzzasztó egy zsilipszerkezet, mellyel az egész patak vizét el lehet zárni, hogy összegyűlve nagyobb tömegben lehessen útnak eresztetni, vagy nagyobb magasságból külön e célra készített facsatornán nagyobb lejtéssel és eréllyel leeresztetni. A duzzasztókat a fa-szállításnál használják. A hegyoldalán egészen annak tetejéig facsatornákat építettek, melyeken nyáron egy belé vezetett patak vizén, télen pedig a jégen lecsúsztatják a méteres fadarabokat, honnét azután a patak vizében tovább szállítják egészen Kudsirig a vasgyárhoz. Az egész területen a fát csak vizierővel szállítják.

Kancsóban eddigi vezetőnk elbúcsúzott, tisztjét pedig a magurai erdővéd vette át, kinek feladata mindvégig elkalauzolni bennünket. A kancsói duzzasztó felett a hegy oldalán korcsma és egy nagy méhes van. Kancsóból gyenge három órai gyaloglás alatt szép fenyves és csepegő mohás sziklák között *Kirpára* értünk. A kirpai tiszt szobában csak hárman fértek el, egyik épület ételmezési raktár, a szép nagy Erzsébet-lakot pedig a poloskák lakhatatlanná tették. Könnyen segítettünk a bajon. A magunkkal hozott sátrat a ház előtt összeállítottuk, jól tele hordattuk szénával s kész volt az éjjeli szállás. Miután az éjszakát sátorban töltöttük, alkalmunk nyílt az éjjeli fogásra. A közeli bokrokra kiakasztottuk a sör, alma, éther és kukoricaliszt keverékébe mártott és fűzerbe kötött szárított almaszeleteket. A csalétek közelebe letettünk egy erősen világító acetylen lámpát és lestük a zsákmányt. Több lepkét fogtunk, de azután a levegő hirtelen lehülése megakasztotta a fogást.

26-án egész nap gyűjtöttünk s tanulmányoztuk Kirpa környékét. Kirpa 1314 m. magasban a Riu mare mellett fekszik. Jelenleg egész

környéke a nagy kiterjedésű erdőirtásokkal szomorú képet nyújt. A hajdani hatalmas fenyvesből csak itt-ott egy zúgban elrejtett facsoport maradt meg. Kancsó után a bükköst fenyves váltotta fel, meg is látszik itt az ember irtó munkája, az erdők helyét ma csak fatuskók foglalják el. Siessünk is el e szomorú tájról.

27-én reggel 6 órára volt kitűzve az indulás, de a lovak csak nyolc óra felé jöttek, mert a Kirpa fölötti stinán, hol az embereink háltak, medve járt az éjjel s elhajtott egy tehenet s néhány birkát. Bizony rossz idő jár itt a stinákra, a medve szabadon jár-kel s még csak bántani sem szabad, mert azt mondják az erdészek, amit a medve megesszik, azt jóvá teszi a terület bérlője. Nagyobb vadra még az erdővédeknek sem szabad lőni. Őzre mehet a főerdész, vaddisznóra az erdővédek is lőhetnek, de a medve és szarvas a bérlőé, ki itt évenként nagy vadászatot tart. Tehát kis késéssel indultunk el Kirpáról. Két út vezet a Suriánra: az egyik a Kirpán, a másik a Poltinai stinán át. Mi az utóbbit választottuk, mely ugyan hosszabb, de jóval könnyebb. A hegyoldal vizenyős és süppedékes helyein már messziről fehérlik a gyapjúsás (*Eriophorum*) gyapjas termése. Egy-egy a környezetet uraló magasabb gerincen keresztet találunk, rendszeren egy korszó víz is van itt a szomszjas vándornak frissítő italul. Gyakran ruhadarabokat is találunk rajta; ide rakja a pásztor, mert innen nem viszi el senki. A kereszt körül ásatások nyoma látszik. Kérdeztem azok okát s megtudtam oláh embereinktől, hogy a havasiak ide járnak kincseket keresni. A *Poltina* füves tetejéről látni a kudsiri előhegyeket az elterülő Kenyérmezővel s egy rajta átkanyargó ezüstös csíkkal a Maros folyóval, túl rajta messze a láthatáron pedig a bihari hegyek kéklenek. Túl a gerincen találjuk a poltinai stinát, majd egy kis erdőt elhagyva, délfelé gyönyörű panoráma tárul szemünk elé. Keletfelől egymás mellé sorakoznak a Fata (1603 m.), Fetica (1700 m.) messzibb a Pareng a határszéli hegyek és a romániai havasok. Délen, egész közel emelkedik a Surian és a Vurvuluj Petru. Az Ericától pirosló Kirpa mellett elhaladva egy kis erdőségben felfelé emelkedtünk s délre az 1800 m. magasan fekvő *suriani menház*-hoz értünk.

Surian volt utazásunk végcélja s amennyire a körülmények megengedték, kényelmesen elhelyezkedtünk. Fenyőgallyakkal ágyat csináltunk a menház nagy fapriccsen s így a magunkkal hozott pokrócokkal pompásan háltunk itt három éjjel. A negyedóránnyira fekvő kurtaturai stináról tejet, vaját, turót és birkákat hozattunk, ez kibővítve a magunkkal hozott szalámi, fekete kávé és teával képezte az ételmet. Itt került használatba a bogrács és a fakanál s egyik-másik társunk nagy készséget tanusított a konyha művészetben. Ha sikeres gyűjtés után este a tűz körül letelepedtünk s egy-egy szép magyar nótát eldaloltunk, a csillagok is szebben ragyogtak, az öreg fenyők is barátságosabban susogtak, csak Zacharin a csovan piszkálta egykedvűen a kialvó parazsat. Az itt töltött 2 $\frac{1}{2}$ napot a környék természetrajzi átkutatására fordítottuk. Vadászunk dögöt rakott és saskeselyűkre lesett, a társaság többi tagjai pedig gyűjtöttek. Első teendőnk volt a kb. 6000 m² területű tengerszem átkutatása. Itt is azt tartják, mint sok helyen ilyen alpesi

tavakról, hogy feneketlen a suriani tó. Méréseink 8·7 m. maximalis mélységet mutattak. A mélység, valamint a hőmérséklet megmérését s az igen értékes állatvándorlási megfigyelésünket csak a magunkkal hozott vászoncsónak segítségével ejthettük meg. A fenék és felszín hőmérséklete között kb. $1\cdot5^{\circ}$ a különbség s középértékben 15° C. A mikroorganizmusok gyűjtésével kapcsolatban, azok igen érdekes mélységi vándorlását is megfigyeltük. Így derült tiszta időben, déli nap-sütés mellett alig találtunk plankton, míg a mélyebb rétegekből fokozatosan több-több szervezetet hozott felszínre hálónk. Estefelé, mikor a nap már elbujt, a Surian mögött, megismételtük a rétegenkenti gyűjtést s legnagyobb meglepetésünkre a plankton csak úgy nyüzsgött a sok állattól s a mélyebb rétegekben alig mutatkozott valamelyes élet. A vándorlás tehát feltétlenül konstatalható. Hogy mennyiben vesznek részt egyes fajok a vándorlásban, azt csak a magunkkal hozott számos próba mikroorganizmusainak áttanulmányozása után dönthetjük el. A tónak egyetlen lefolyása van s sötétzöldes kék sima tükrével, boróka és gyalogfenyő koszorújával s a háttérben emelkedő meredek sziklás csak helyenként alpesi rózsákkal benőtt Suriánnal fenséges látványt nyújt. A suriani menháztól háromóra alatt elérhető a *Vurvuluy Petru* (2133 m.). Meg is másztuk s tetejéről gyönyörködtünk a hunyadi havasok óriási kiterjedésű erdeiben és szelíd alakulatú hegyláncában. A láncok számos helyen magános hegyekre szakadnak szét. A Poltinai panorámát még betetőzte a Retyezát, mely innen impozáns látványt nyújt. A Vurvuluy Petru tetején szép eredménnyel gyűjtöttünk. Különösen rovarokat, így egy futóbogár *Carabus Linnei* oly óriási mennyiségben fordul elő, hogy a hegytetőn lévő egy-egy kő alatt 3—4-et is fogtunk. A Vurvuluy Petru megmászásakor érintettük a *kurmaturai stinát*, mely az egész környéken a leggazdagabb. A stinai élet tanulmányozásával sok érdekes és tanulságos tapasztalattal gazdagodtunk. Vasárnap délután a stina népe száznál többen, főleg nők, vendégeink voltak a suriani menháznál. Az itt eszközölt fotografiai felvételek mindenesetre értékesek lesznek. Az egész útról kb. 80 sikerült fényképfelvételünk van.

30-án a suriani menháztól Oassára mentünk. Utunk főleg déli lejtőkön és vágásokon vezet, hol a málna és eper kínálja édes zamatos gyümölcsét. Ha nem is félve, de óvatosan nyúltunk az eper után, mert a minap a Surianon meggyőződünk, hogy mi rejtőzik a gyümölcs alatt. Egyik társunk eprészés közben viperára akadt, de szerezésen megfogta s borszeszbe tette. A vipera ugyanis epres, napos helyen a fatuskók közt szeret meghúzódni.

A vágásból erdőbe vitt utunk, hol áfonya váltotta fel az epret és málnát. A Fetica alatti nagy sík tisztásról még egy búcsúpillantást vetettünk a Vurvuluy Petrura s azután sűrű erdőn, majd virágos réten át a Riu sebes völgyébe *Oassára* értünk. Oassa (1230 m.), az eddig érintett telepek közt a legelegánsabb. Emeletes erdővédi és tisztai szállásának erkélyéről gyönyörű kilátás kínálkozott a Sebes patak völgyére s annak tulsó partján az erdős szebeni hegyekre.

31-én délben a nagy buzgósággal eszközölt és gazdag eredményei befejezett gyűjtésünk nagy anyaghalmozát előre a vasuti állomásra

küldöttük, mi pedig gyalog indultunk *Teu* felé. Utunk a keskeny völgyben habzó patak mentén vezet s turistikai szempontból egyik fénypontja kirándulásunknak. E délután feledhetlen nyomokat hagytok lelkemben; bár csodálhattam az alpesek fenséges részleteit s gyönyörködtem a Tatra impozáns sziklaalakulataiban, mégis e szelid ábrándos táj, hol susogó erdő mélyében mohos sziklatömbök közt források bugyognak elé, melyek egyesülve, majd tovább hömpölyögve valamely nagyobb szikláról lezuhannak s bájos vizesést képeznek, a természet kifogyhatatlan szépségeinek egy új tárházát nyitotta meg nekem. A nyugalmas szelid tájat a nagy elegáns hajlatokkal kanyargó Sebes patak búskomor csobogása teszi ábrándossá s lehet, hogy e szelid búskomorság tört utat szívünkhez; mert e kép az egész társaság egyhangú tetszését megnyerte s alig akartunk megválni nézésétől.

Augusztus 1-én reggel 4 órakor a teui vendéglő előtt fiakkerre ültünk és behajtottunk *Szászsebesre*. A Sebes patak völgyének szelid képe mind regényesebbé vált, majd a patak egy merész kanyarulata után a fenyvest egyszerre bükkös váltotta fel. Mintha a hegyeket építő ősz természet e végnyúlványokban mégegyszer akarta volna elérni a központi gerinc fenségét, oly fantasztikus sziklák emelkedtek a vén bükkfák közt, melyeket a nép humoros nevekkel (zsidó orra, zsidó asztal) látta el.

Egyszerre szelid dombok, majd síkság váltotta fel a hepe-hupás területet. Délre a Maros völgyében fekvő Szászsebesre értünk. Még egy utolsó búcsúpillantást vetettünk a messze kéklő havasokra, azután vasútra ültünk, hogy ki-ki hazatérve nyugodt otthonába, gondolataiban újra meg újra átélvezze e gyönyörű kirándulás kedves óráit.

A kirándulás eredménye fényesnek mondható már akkor is, ha a résztvevők lelkük kincstarába tudják elhelyezni a gyűjtött tapasztalatokat, hogy annak idején, midőn e hazának jó tanítót vagy hasznos polgárt nevelnek, okosan felhasználhassák. De növelte e kirándulás a résztvevő ifjak ambícióját, munkaképességét, akaraterejét és szakképzettségét s midőn e nemes tulajdonságokat növelte, biztosította a hazai tudomány előre haladását és fejlődését. A gyűjtött 12000 állat (tömerdek bogár, hártvány szárnyu, légy és lepke és a sok gőtén kívül csaknem minden nembe tartozó állatot fogtunk és konserváltunk) 4000 növény (fele virágos növény, fele moh és zuzmó) számos mikroorganizmus feldolgozva fényt fog deríteni a bejárt terület természetrajzi viszonyaira. Lóczy Lajos egyetemi tanár a közel multban a kir. magy. Természet-tudományi Társulat valamely választmányi gyűlésén előterjesztett indítványára: *milyen módon volna lehetséges az ország egyes vidékeinek rendszerű természetrajzi kutatása.*

Azt hiszem a mi szerény munkálkodásunk már is egy mód a kitűzött nemes tudományos cél elérésére annál inkább, ha megjegyzem, hogy a gyűjtött anyagot e télen a paedagógium biológiai laboratóriumában feldolgozzuk s még ez év folyamán a megfelelő hazai szakfolyóiratokban közzé tesszük. Midőn ez eredményeket közlöm, nem mulasztatom el, Dr. Semsey Andor magyar mecénásnak mindnyájunk nevében köszönetet mondani, amiért lelkes tanárunk buzgósága mellé nyújtotta kirándulás anyagi fedezetét.

Ha utazásunk ismertetésében kissé hosszadalmas voltam, az csak annak tudható be, hogy egyszersmind programot óhajtottam nyújtani valamely képzőintézet ifjuságával rendezendő hasonló tanulmány kiránduláshoz. Ha megemlítem, hogy a kudsiri havasokkal kapcsolatban útbaejthető a Maros völgye, a hátszegi medence Petrozsény és Vajda-Hunyaddal; egy oly területre hívtam fel a közfigyelmet, mely ha valamely intézet megvalósítja, megbecsülhetetlen nyomokat hagy a résztvevő ifjuságban.

Befejezésül még csak arra bátorkodom kérni mélyen tisztelt tagtársainkat, hogy ilynemű utazásokról többen is számoljanak be, mert ily módon a kirándulások paedagógiai és tudományos szakértéke növelhető és a tanító növendékek mindennemű tanulmányai egy tervszerű s válogatott kirándulással rögzíthetők.

Budapest.

Quint Fözsef.

Késő érzékenység, veszedelmes önérzet.

Sarudy Ottó e folyóirat június-júliusi számában érzékenykedő feleletet küld nekem olyan kérdésre, melyet nem hozzá intéztem. Februárban jelent meg a Magyar Tanítóképzőben Láng Mihály, akkori pápai igazgató cikke, melyről márciusban irtam meg véleményemet. Az én cikkem szerkesztési okokból csak áprilisban jelent meg. Ebből tudta meg Sarudy Ottó, hogy én sokallom a tanítóképzésben azt a tanári ügybuzgalmat, mely a növendékek megterhelésével jár. Nem említettem meg névleg Sarudy Ottó ügybuzgalmát, melyet februári cikkében Láng Mihály kiemelt, mert engem a fölfogásommal ellenkező rendszer bizonyítására említett tény és nem Sarudy Ottó személye érdekelt. Júniusban jut eszébe az én érzékeny és érzékenységeben erősen érdes kartársamnak, hogy az igazgatója az ő „tudta és akarata nélkül“ emelte ki a magyar nyelv tanításában kifejtett buzgalmát annak a bizonyítására, hogy a tanítónövendékek a tanterv óraszámán felül is képezhetők. Saját „felelete“ szerint februárban tudta meg ezt a finom érzékenységet sértő körülményt és júniusig ki nem tört ez az elkeseredett érzék? S akkor is a nekem küldött feleletben, aki Sarudy kartársam ügybuzgalmáról szinten „onnan értesültem, ahonnan ő maga: a Magyar Tanítóképzőből?“ S mégis nekem adja Sarudy azt a jó tanácsot, hogy na ütni akarom X-et, ne bántsam Y-t? Hát én nem ütöm meg a gúny ostorával Y-t sem, noha tanácsa szerint X érintése nélkül tehetném meg, mert erre mifelénk vitakozni, véleményt mondani és véleményt állani verekedés nélkül szoktak a művelt társaságban. Azért irtam a „Végletek“ bevezetéséül is áprilisban, hogy „egymás jóhiszeműségében nem kételkedve állanunk kell nem csak az egyetértő véleményeket, hanem a nyíltan szembekerülőket is. Egészen kell tudnunk, kinek mi lakik a szívében, hahogy együttérzéssel meg akarjuk találni azt az igazságot, melyet ma annak tarintunk.“

A tévedésből nekem küldött vaskos kitételekért sem „panaszodom“ (noha érzékeny kartársam a „dicsekvés“ gyöngeségével vádol — szellemes fogalmazásu adomájában), mert ezen a réven tudhatták meg a Magyar

Tanítóképző olvasói, hogy van tanítóképző tanár, aki a jóhiszemű bírálatot is csak addig tartja jogosultnak, amíg nem az ő működésére vonatkozik. Vagy jelenthet-e egyebet kartársam kedves tanácsa, hogy „seperjek a magam háza előtt?!“ Ez ugy-e azt jelenti, hogy én a fizetésemért tanítsak Aradon, te Budapesten vagy Iglón, ő Pápán, aztán semmi közünk egymáshoz? De hát akkor miért is szerveztük meg és tartjuk fenn a tanítóképző tanárok országos egyesületét? Hogy egymást dicsérjük? És ez egyesület közlönyében miért is adja közre a szerkesztő, mondjuk, a gyakorlati kiképzésért tett intézkedéseink beszámolóit? Csak nem azért, hogy a magunk nagyságának szobrát bámulhassuk benne? És ha megdagadt önérzetünkben egymás nagysága előtt csak vagy néma hódolattal vagy hangos dicsérettel állhatunk meg, milyen jogon bíráljuk a ránk vonatkozó törvényhozási és hatósági intézkedéseket? Micsoda lázongás volt akkor az, hogy a tanítóképző tanárok legutóbbi közgyűlésükön nem értettek egyet a gyakorlati kiképzés érdekében kiadott rendelet minden részével? Sőt maga ez a miniszterium is milyen könnyelmű volt, mikor anketra hívta a tanítóképzők egynéhányát, hogy egy esztendei tapasztalat alapján ezeket a rendeleteket megbírálják, azaz hogy ne a maguk háza előtt söpörjenek? És úgylátszik, hogy a miniszteriumban rendszer a „seperj a magad háza előtt“ középkori tekintélyelv semmibevevése, mert új tantervünknek életbeléptetéséhez kiadott rendeletében is azt mondta a miniszter, hogy „örömmel és köszönettel fogadta az érdekelt tanári testületeknek és szakköröknek komoly és buzgó közreműködését a tanterv előkészítő munkálataiban.“ Sőt a miniszterium annyira nem vet ügyet a seprési elméletre, hogy a rendtartásban megkívánja a tanároktól a részletezett tanítási menetnek havonkénti megbeszélését! Hogy mondhatnám én akkor Sarudy kartársamnak, ha oly szerencsés volnék, hogy véle egy testületben dolgoznom a magyar tanítóképzésért, „seperjen a maga háza előtt,“ ha pl. a pedagógiai és esztetikai szempontból egyaránt fontos *egység* biztosítása végett megjegyzést tenne az én tárgyfelosztásomra?! Ha nem volna is érzékenykedő természetű, akkor is rám *üthetne* az 1903-iki miniszteri rendelet e mondatával: „A tanterv e részletezettsége egyik leghathatósabb ellenszere a sokszor *túlbuggóságból is eredő megterhelésnek.*“

Láthatja Sarudy kartársam, hogy ha mi, aradiak ezután sem söprünk az ő ízlése szerint, ez a változhatatlanság „nem tisztán a mi szakállunkra történik, hanem a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyásával.“ (Lásd „Felelet“ 3. rész!) Azaz, hogy a *mi házunk előtt* seprünk ezután is úgy mint eddig, mert a *mi házunk* nemcsak az aradi iskola, hanem az egész magyar tanítóképzés. Nem, nem a magyar tanítóképzés, hanem a magyar közművelődés, melynek a tanítóképzés kiválóan becses, nekünk mindenkéül fölötte kedves része. Sarudy kartársam, söpörjünk együtt e szent épület előtt tiszta hittel, egészséges lélekkel!

Arad.

Szöllösi István.

OKIRATTÁR.

A tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárjelöltek kollégiumainak szervezeti szabályzata.

Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1906. évi június hó 20-án 51.167/1906. sz. alatt kelt rendeletével.

I. A kollégiumok célja.

1. §. Tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárjelöltek számára az állam a budapesti áll. polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetekkel és az e célra kijelölt gyakorló tanító- és tanítónőképző-intézetekkel kapcsolatban egy egy kollégiumot tart fenn avégből, hogy e kollégiumok tagjaikat egyetemi tanulmányaik ideje alatt vezessék és támogassák a szakpályájukra való elméleti és gyakorlati előkészülésben.

II. A kollégiumok igazgatása.

2. §. A kollégiumok élén a polgári iskolai tanító- és tanónőképző-intézetek gondnoka áll.

3. §. A kollégiumok tanulmányi és fegyelmi ügyeit a szakvezető tanárok konferenciális határozatai alapján a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatói vezetik; a kollégium gazdasági ügyeit pedig az illető polgári iskolai tanítóképző-intézetek igazgatói önállóan vezetik.

4. §. A kollégiumok igazgatóinak hatásköre a következő:

a) Képviselik a kollégiumokat hatóságaik és mások irányában.
 b) Végezik a kollégiumok összes adminisztratív ügyeit s elkészítik a hivatalos fölterjesztéseket, amelyeket minden esetben a gondnok láttamoz.
 c) Évenként javaslatot tesznek a gondnoknak a kollégiumok tagjainak felvételéről.

d) Irányozzák, vezetik és ellenőrzik a kollégiumok tagjainak egyetemi tanulmányait. Evégből a szakvezető tanárok konferenciális határozata alapján a félévek megkezdése előtt a tagok tanulmányainak célszerű egybeállítására, a szorgalmi időszak alatt pedig az egyetemi előadások és gyakorlatok sikeres felhasználására vonatkozólag kinek-kinek egyenként felvilágosítást, tanácsot és útmutatást adnak. Hasonlóképen figyelemmel kísérik és irányozzák a tagok magántanulmányait is s kötelességük, hogy időnként megbízható és pontos értesülést szerezzenek a tagoknak tanulmányaiban való haladásáról.

e) Rendezik és ellenőrzik az egyetemi előadások sikeres felhasználására, esetleg kiegészítésére, valamint a tanári pályán szükséges egyéni készség biztosítására szolgáló ama tanulmányokat, illetőleg gyakorlatokat, amelyek vezetésére a kollégium kebelében szakvezető tanárok alkalmaztatnak.

f) Gondoskodnak róla, hogy a kollégiumok tagjai rendszeres testgyakorlatokat végezzenek.

g) Ügyelnek a kollégiumi élet zavartalan rendjére és a kellő fegyelemre, amit akképen kell tapintatos eréllyel és szerető gonddal megteremteniök és fenntartaniok, hogy a kollégiumi tagoknak hivatásukhoz méltó fejlődését erkölcsi és társadalmi műveltségük gyarapításával is biztosítsák.

h) Intézkednek a kollégium helyiségeinek és felszereléseinek rendben tartásáról, a tagok kellő ellátásáról az internátusban s vezetik a kollégiumok számadásait.

i) Kidolgozzák a kollégiumok házi rendszabályait, amelyeket a gondnok hagy jóvá.

j) Évenként részletes jelentést készítenek és terjesztenek fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a kollégiumok állapotáról és működéséről, valamint személyesen szerzett tapasztalataik alapján a szakvezető tanárok működéséről.

5. §. A kollégiumok közvetlen főhatósága a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

III. A szakvezető tanárok és a kollégiumi tanulmányok.

6. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kollégiumi tagok egyetemi tanulmányainak szakszerű vezetésére, támogatására és kiegészítésére a polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek és más iskolák tanárai közül szakvezető tanárokat alkalmaz, akiknek megbízása mindenkor egy-egy évre szól.

7. §. A szakvezető tanárok teendői a következők:

a) Az általános tanulmányi rend keretében félévenként előre részletesen megállapítják, az igazgatóval egyetértve (4. §. d), az egyes kollégiumi tagok tanulmányi rendjét az egyetemi leckerend alapján.

b) A kollégiumi tagok ekképen megszabott tanulmányainak ellenőrzése, szükség esetén támogatása és kiegészítése végett, a tagok magántanulmányaira szánt időben hetenként 2, esetleg 3 órát tartanak, amelyen szakok szerint a hozzájuk beosztott tagokkal foglalkoznak. E foglalkozások vagy alkalmiak s az egyetemi előadásoktól feltételezettek (értekezletek, laboratoriumi és más gyakorlatok), vagy állandók s a tanfolyam egész idejére kiterjednek (latin nyelv tanulása és egy modern nyelvben való gyakorlás). Tárgy- és órarend szerinti tervezetüknek megállapítása félévenként a szakvezető tanárok értekezletének feladata, amely megerősítés végett javaslatot terjeszt a gondnok elé.

c) A szakvezető tanárok értekezlete minden isk. év végén megállapítja az egyetemi és kollégiumi tanulmányok eredményének alapján az egyes kollégiumi tagok minősítését s határoz arra nézve, hogy az illetők tagjai maradhatnak-e a kollégiumnak vagy sem. A szaktanárok értekezletének határozata csak a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása után foganatosítható.

d) A kollégiumok igazgatói és szakvezető tanárai, ideértve a didaktikai gyakorlatokat vezető tanítóképző-intézeti igazgatókat és tanárokat is,

elfoglaltságuk minőségéhez, illetve az órák számához képest, megfelelő tiszteletdíjban részesülnek.

8. §. A szakvezető tanárok évenként legalább háromszor tartanak értekezletet: a félévek megkezdésekor és az isk. év végén.

Az értekezleteken mindenkor a kollégiumok gondnoka elnököl.

9. §. A kollégiumi tagok didaktikai gyakorlatainak vezetésével megbízott elemi iskola tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatói a szakvezető tanárok minden értekezletére meghivatnak.

IV. A kollégiumi tagok didaktikai gyakorlatai.

10. §. A kollégiumi tagok szabályszerű didaktikai gyakorlatainak vezetésével a vallás- és közoktatásügyi miniszter egyelőre az I. ker. állami tanító-, illetve a II. ker. állami tanítónőképző-intézeteket bízta meg, amelyeknek igazgatói e minőségükben az illető kollégiumok szakvezető tanári testületének rendes tagjai s ezek minden értekezletre meghivatnak. (9. §.)

11. §. A kollégiumi tagok didaktikai gyakorlatai az elemi iskola tanítóképző-intézeti tanítás megfigyelésére (hospitálás) és a tanításban való részvételre (gyakorlati tanítás) szorítkoznak.

Az elsőéves tanárjelöltek rendszerint hospitálnak, a másodévesek tanítanak; de méltánylást érdemlő esetekben, a kollégiumok szakvezető-tanári értekezletének határozata alapján meg van engedve, hogy a tanárjelöltek e kettős kötelezettségüket egy évfolyamban teljesítsék. Ez esetben kívánatos, hogy a hospitálást megszakítás nélkül kövesse a gyakorlati tanítás.

12. §. Mind a hospitálás, mind a gyakorlati tanítás ideje legalább négy hét. Amaz megszakítással is történhetik s több tantárgyra is kiterjedhet, ez azonban egyfolytában tartandó meg s mindenkor a főtárgyra szorítkozik.

13. §. A gyakorló elemi iskolai tanítóképző-intézetek ama tanárai, akiknél a kollégiumi tagok hospitálnak, vagy akiktől a gyakorlati tanítást a megszabott időre elveszik, kötelesek a vezetésükre bízott tanárjelölteket a szükséges tájékoztatásokkal és utasításokkal ellátni s gyakorlati kiképzésük minél fokozatosabbá tételében támogatni. Annak rendjét és módját, hogy ez miképpen történjék, a gyakorló-tanárok az elemi iskolai tanítóképző-intézetek igazgatóival egyetértőleg a képzőintézet tanulmányi rendjéhez alkalmazkodva, alapítják meg s róla a kollégiumok szakvezető tanári értekezleteinek jelentést tesznek.

14. §. A kollégiumi tagok didaktikai gyakorlatainak befejezéséről és eredményéről az azokban résztvevő gyakorló-tanárok az igazgatóval együtt bizonyítványt állítanak ki, amelyet nevük aláírásával és a képzőintézet pecsétjével erősítenek meg.

15. §. A kollégiumok szakvezető-tanári értekezleteire szükség esetében az el. képzőintézetek gyakorló-tanárai is meghivatnak.

16. §. Az elemi iskolai tanítóképző-intézeti gyakorló-tanárok, elfoglaltságuk mértékéhez képest, a kollégiumi szakvezető tanárokhoz hasonlóan, tiszteletdíjban részesülnek. (L. 7. §. d) p.)

V. A kollégiumok tagjai.

17. §. A kollégiumok tagjai kétfélék: belső és külső tagok.

18. §. A belső tagok ama polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézet hallgatói közül vétetnek fel, amelyekkel a kollégiumok kapcsolatban vannak.

A felvétel következőképen történik: *a)* az igazgatók az illető polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézet hallgatói közt pályázathirdetést közzétesznek a képesítő-vizsgálatok befejezése után, — *b)* a pályázókról minősítvényi táblázatot készítenek s azután a felvételre vonatkozólag a szakvezető tanárok testületének határozata alapján javaslatot terjesztenek a gondnok elé (4. §. *c)*, — *c)* a javaslat a gondnok ajánlatával felterjesztetik a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez érdemleges döntés végett.

19. §. A kollégiumokba való felvételért csak azok pályázhatnak, akiknek polgári iskolai tanítói oklevelükben a választandó fő tárgyukból jeles, többi tárgyaikból pedig jó osztályzatuk van.

20. §. A tanárjelöltek kollégiumában 10 (5 az első, 5 a második évfolyamra), — a tanárnőjelöltek kollégiumában 4 (2 az első, 2 a második évfolyamra) belső tagsági hely rendszeresítetik.

21. §. A belső tagok állami ösztöndíjban részesülnek. És pedig:

a) A tanárjelöltek kollégiumában négyen teljes ellátást és 400 kor. évi segélyt, — négyen teljes ellátást s egyetemi lecke pénzük fizetésére egyenként 150 kor.-nyi összeget kapnak.

b) A tanárnőjelöltek kollégiumának összes belső tagjai teljes ellátásban és 400—400 kori évi segélyben részesülnek.

22. §. A kollégiumok belső tagjai mellékfoglalkozásokra nem vállalkozhatnak.

23. §. A kollégiumok külső tagjai a 19. §-ban megszabott feltételek mellett általános pályázat útján azok közül vétetnek fel, akik a kollégiummal kapcsolatos vagy más polgári iskolai tanító- illetve tanítónőképzőben végezték tanulmányaikat és a polgári iskolai tanítói vagy tanítónői oklevelet megszerezték.

A külső tagsági helyek száma mindenkor a belső tagok felvételének elintézése után állapítatik meg s ehhez képest történik a pályázathirdetés az elfoglalható külső tagsági helyekre.

E pályázathirdetés az esetről-esetre kapott miniszteri utasítás szerint az igazgatók tiszte, akik a pályázók kérvényeit a felvétel céljából a 18. §. *b)* és *c)* pontjaiban meghatározott módon intézik el.

24. §. A külső tagok nem részesülnek állami segélyben, de a kollégiumok szellemi és erkölcsi vezetése és támogatása épúgy kiterjed rájuk, mint a belső tagokra.

25. §. A kollégiumok tanulmányi, fegyelmi és házirendje az összes tagokra egyaránt kötelező. Ennyiben a külső tagok is a kollégiumok fegyelmi hatóságának vannak alárendelve.

26. §. A kollégiumok tagjai az igazgatók és szakvezető tanárok útmutatásával félevenként akképen állapítják meg egyetemi tanulmányaik

rendjét, hogy a hallgatásra kiszemelt előadások heti 20—24 óránál többre ne terjedjenek.

Tanulmányaik menetéről havonként legalább kétszer tartoznak beszámolni szakvezető tanáraiknak, akik e beszámolóokról részletes jelentést tesznek a szakvezető tanárok konferenciáin.

27. §. A kollégiumok tagjai kötelesek félévenként legalább 12 órai kollokviumot igazolni s evégből egyetemi leckekönyveiket bemutatják az igazgatónak. Aki a megszabott sikeres kollokviumokat nem igazolja, nem maradhat tovább a kollégium tagja.

A tanítójelöltek gyakorlati kiképzése ügyében kibocsátott miniszteri rendelet.

Népiskolai tanítóképzésünk hivatásszerűségének és gyakorlatiságának fokozása végett a m. évi 57313. és 76996. számú itteni körrendeletek akképen intézkedtek, hogy a módszertan tanárán és a gyakorló-iskola tanítóján kívül a szaktanárok is kötelezőleg részt vegyenek növendékeik gyakorlati tanítói kiképzésében. A lefolyt iskolai év tapasztalatai alapján és a f. évi július hó 4-én a tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárok és igazgatók bevonásával megtartott szaktanácskozmány tárgyalásainak figyelembe vételével, elérkezettnek látom az időt arra nézve, hogy a fentebbi körrendeletekben kimondott elvi követelményeket, foganatosításuk biztosítása végett, részletesebb intézkedésekkel egészítsem ki.

Felhivom ennél fogva a tanfelügyelő urat, hogy e rendeletem haladéktalan közlése mellett utasítsa a tankerületében levő állami tanító- és tanítónőképző-intézeteket, hogy a tanító- és tanítónő-jelöltek gyakorlati tanítói kiképzésének rendjét már a megnyíló új iskolai évben az alább következő rendelkezéseim gondos szemmel tartásával állapítsák meg.

1. Mivel a III. évfolyam feladata, hogy a képző-intézet növendékeit mind elméletileg, mind gyakorlatilag bevezesse a népiskola nevelő és tanítói munkásságába s e feladat teljesítése, a tanterv intézkedései szerint is, közvetlenül a nevelés és tanítástan tanára meg a gyakorló-iskola tanítója közt oszlik meg: ez az évfolyam nem juttat cselekvő részt a szaktanárok számára a tanítójelöltek *gyakorlati* tanítói kiképzésében, s a gyakorlati kiképzés szempontjából munkásságuk egyelőre főképp arra szorítkozik, hogy szaktárgyaik népiskolai tananyagát a tanterv követelményei szerint és az alábbi 4. pont követelményeihez alkalmazkodva, módszeresen feldolgozzák. Ezt annál biztosabb sikerrel tehetik meg, mivel tanítványaik ekkorra már megismerkedtek a nevelés- és tanítástan alapvető tételeivel, sőt a gyakorló-iskola munkájában is részt vettek első próbálkozásaikkal.

2. A szaktanárok megkívánt részvétele növendékeik gyakorlati tanítói kiképzésében — amennyiben ennek színhelye a gyakorló-iskola — a IV. évfolyamra esik, midőn a III. évfolyam alapvetése után, a képzőintézeti növendékek gyakorlati tanításainak rendjén az összes népiskolai tantárgyak sorra kerülnek. A fentebb említett körrendeletekben a

szaktanárookra nézve kötelezővé tett heti 2 óra tehát főképpen ennek az évfolyamnak tanításrendjébe illesztendő be s itt értékesítendő.

Hogy a szaktanároknak a gyakorló-iskolában való emez elfoglaltsága miatt sem a gyakorló iskolának, sem pedig a képzőintézetnek tanításrendje kárt ne szenvedjen, s hogy a szaktanárok a tárgyaikból tartott minden gyakorlati tanításon jelen lehessenek; evégből különös gondot kíván mind a képzőintézet, mind a gyakorló-iskola órarendjének kombinált megállapítása. Alkalmasnak mutatkozik az a mód, hogy a népiskolai tantárgyak szakcsoportokba foglaltassanak, s hogy a gyakorló-iskolákban az egész éven át állandóan a hétnek előre meghatározott napjain mindig ugyanazon szakcsoportok tárgyaiból tartassanak gyakorlati tanítások. Mivel a tanterv a gyakorlati tanítások számára heti 6 órát rendel s a tantárgyak helyes megosztása is ezt ajánlja; legalkalmasabb három szakcsoportnak megállapítása; nevezetesen: A) nyelv-történeti tárgyak, B) mennyiség-természettudományi tárgyak és C) művészeti tárgyak, testgyakorlás, gazdaságtan.

Eszerint mindegyik szakcsoportból — rendes körülmények közt — hetenként kétszer volna gyakorlati tanítás: pl. az A csoportból hétfőn, csütörtökön; a B csoportból kedden, pénteken; a C csoportból szerdán, szombaton. A szaktanárok részvétele csak az ő szakcsoportjuk óráin volna kötelező s eképen a szakkörükbe tartozó minden gyakorlati tanítás az ő részvételükkel tartatnék meg.

Hogy a gyakorlati tanításokra szánt órák aképen rendeztessenek-e be, hogy a félórai tanítást közvetlen előzze-e meg a félórai előkészítés és utána nyomban következzen a félórai bírálat és előkészítés; vagy hogy a tanítások egész órát (esetleg több egymásután következő órát) foglaljanak le s a bírálat és előkészítés külön órán történjék; ennek mérlegelését és megállapítását a tanári értekezletek hatáskörébe utalom. Minden körülmények közt szükséges azonban, hogy a gyakorlati tanítások órarendje, a képzőintézet és a gyakorló-iskola órarendjének kölcsönös összeegyeztetésével akképen állapíttassék meg, hogy évről-évre, kerülvén a nagyobb változtatásokat, a gyakorló iskola órarendjének állandósága biztosíttassék.

3. A fentebbi pontban említett heti 2—2 órán a szaktanárok osztoznnak a módszertan tanáranak és gyakorló-iskola tanítójának közös munkájában: megfigyelik, megbírálják és előkészítik növendékeik gyakorlati tanításait. Ez utóbbi feladatokkal együttjár, hogy a növendékek írásban kidolgozott tanítási tervezeit előzetesen átnézzék s rájuk érdemleges észrevételeket megtegyék. Ha — amint ez önként érhető — a gyakorlati tanítások e szervezeteinek részletes kidolgozására csak a tanításra kijelölt növendékek, vagy velük együtt csupán az osztálynak váltakozva beosztott kisebb csoportjai köteleztetnek, míg a többi növendékek csak az előkészítés alkalmával megállapított tanítás-terv vázlatát foglalják írásba: akkor ezen feladat teljesítése nem terhelheti meg a szaktanárokat.

4. Bármily fontos legyen is, hogy a szaktanárok, a fentebbiek értelmében, részt vegyenek növendékeik gyakorlati kiképzésében, s megotthonosodván a gyakorló-iskolában, a tanítói gyakorlat terén közvetle-

nül maguk is tájékozottságot szerezzenek; ez irányú munkásságuk kívánatos foganatosága mégis azon fordul meg, hogy mint gyakorlótanítók mennyiben képesek maguk is példát adni növendékeiknek. Fenntartom ennél fogva a többször említett m. é. körrendeletek erre vonatkozó követelményét és intézkedéseit. Elvárom, hogy a szaktanárok — képességükhöz képest — minden kínálkozó alkalmat fel fognak használni arra, hogy szaktárgyuk egy-egy akár tárgyi, akár módszertani tekintetben, fontosabb részletéből a gyakorló-iskola tanítója mellett vagy helyett, de mindenkor vele egyetértésben, maguk is tartsanak mintatanításokat.

Az illető szaktanároknak különös érdeme gyanánt fogom számon tartani, ha ily módon is, kedvvel és sikerrel, példát igyekeznek mutatni tanítványaiknak. Erre azonban nemcsak a gyakorló-iskolában van alkalmuk. Nem kevésbé fontos, hogy szaktárgyuk anyagának népiskolai, módszeres feldolgozását is minél gyakorlatibbá tegyék, s ezt csak úgy érhetik el, ha nem szorítkoznak csupán az elméleti tájékoztatásra és a szóval adott gyakorlati utasításokra, hanem ezeknek a népiskolai tanításban való foganatosítását is meg-megmutatják. Alkalom és szükség szerint megtehetik ezt magában a képzőintézeti osztályban, saját növendékeik előtt; de módját kell ejteniök annak is, hogy e célra a gyakorló-iskola egyik-másik osztályát, a többitől különválasztva, használhassák fel. Ily gyakorlati demonstrálásoktól azoknak a szaktanároknak sem lehet okuk tartózkodni, akik népiskolai tanítói gyakorlat híján a gyakorló-iskolában való föllépésről idegenkednek. Ezek a gyakorlati demonstrálások egyuttal a legjobb előkészületet is szolgáltatják nekik arra, hogy idegenkedésüket fokozatosan leküzdvén, növendékeik gyakorlati kiképzésének kívánt rendjébe teljesen beilleszkedjenek.

5. A képzőintézeti növendékek gyakorlati tanításainak rendjére nem lehet döntő befolyással az a körülmény, hogy a szaktanár mikor végzi el a maga tárgya népiskolai anyagának módszeres feldolgozását, ami a dolog természeténél fogva csak akkor kerülhet sorra, mikor az illető tárgy képzőintézeti anyagának ismertetése befejeztetett. Néhány tantárggyal (történet, földrajz, természetrajz) ez már a III. évfolyamban megtörténik; de a legtöbb tantárgy népiskolai anyagának módszeres feldolgozása a IV. évfolyam végére marad. Az előbbi tantárgyaknál a gyakorlati tanítások már a népiskolai anyag módszeres feldolgozására támaszkodhatnak; az utóbbiaknál ez a feldolgozás támaszkodik az évi gyakorlati tanítások alkalmával szerzett ismeretekre. Mindegyik uton elérhető a kívánt siker, ha a gyakorló-iskola tanítója, a módszertan tanára és a szaktanár, e tekintetben egy cél felé törekedvén, egyetértve és egymást támogatva vezetik a növendékek gyakorlati tanítói kiképzését. Midőn tudatom, hogy a m. é. körrendeletek itt nem érintett részletes kívánalmait továbbra is fenntartom, egyuttal felhívom a tanfelügyelő urat, hogy ez ügyben tett intézkedéseimnek a tankerületében levő áll. tanító- és tanítónőképző-intézetekben való mikénti foganatosításáról, hozzám f. évi november hó 1-ig részletes jelentést terjesszen fel.

Hívja fel a tanfelügyelő úr az intézeti igazgatót, hogy a havi módszeres konferenciákon a gyakorlati kiképzés ügyének minden alka-

lommal első helyet biztosítson; hogy a lefolyt hónapban szerzett tapasztalatok beható és szakszerű tárgyalás alá vétetvén, a következő hónapra szóló és szintén a módszeres konferentián alaposan előkészítendő idevágó teendők irányítására alapul szolgálhassanak.

Míndez pedig annál inkább szükséges, sőt nélkülözhetetlen, mert a gyakorlati kiképzésnek főfontosságú ügye sem az eddigi hivatalos intézkedések, sem pedig az ezek folytán keletkezett rövididejű gyakorlati kivitel által betetőzöttnek nem tekinthető. Csak hosszú gyakorlat és a gyakorlatból leszűrődő tapasztalatok gondos értékesítése lesz képes az ügyet a kívánt és az ügy érdekében kívánatos célhoz közel hozni.

A módszeres konferenciák jegyzőkönyveinek másolatát az intézeti igazgatóság a tanfelügyelő úr útján minden hónapban terjessze ide.

Budapest, 1906. szeptember hó 20-án.

A miniszter helyett:

Tóth,
államtitkár.

EGYESÜLETI ÉLET.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének f. évi október hó 1-én d. u. 5 órakor tartott választmányi üléséről.

Jelen vannak *Peres Sándor* elnöklete alatt: *Dr. Baló József, Bittenbinder Miklós, Demjén Ilona, Farkas Sándor, Fülöp Áronné, Hegedüs Paula, Héger Lujza, Horvay Ede, Kolumbán Samu, Kovács János, Lubinszky Emilia, Miklós Gergely, Pataky Vilmos, Sztankó Béla, Sztepankó Albert. Jegyző Ribiczey Erzsébet.*

1. Elnök megnyitja a gyűlést, üdvözli a megjelenteket s a választmány új tiszviselőit s egyben sajnálatát fejezi ki a régiek távozása felett.

2. Sztepankó Albert főtitkár jelenti, hogy Berényi Iren (Győr) és Vásárhelyi József (Kecskemét) beléptek az egyesületbe.

3. Elnök felkéri Dr. Baló József elnöktársát, tegye meg jelentéseit.

a) Dr. Baló József jelenti, hogy elnök akadályoztatása miatt a múlt hó 21-én ő vezette az egyesület küldöttségét, mely üdvözölte Tóth János államtitkárt állásának elfoglalása alkalmából. Az államtitkár ő méltósága válaszában méltatta a képző-intézeti tanárok nagy befolyását az egységes, nemzeti irányu nevelésre s késznek nyilatkozott a tanárság érdekeinek támogatására.

b) Dr. Baló József alelnök jelenti, hogy mint az egyesület kiküldöttje részt vett az Országos Középiskolai Tanár Egyesület szept. választmányi gyűlésén, jelenti, hogy a testver-egyesület örömmel üdvözölte az egyesület abbéli óhaját, hogy a tanárság fizetésrendezése tárgyában indítandó mozgalomban a képző-intézeti tanárság hozzájuk csatlakozzék.

4. Dr. Baló József alelnök az együttműködés sikere érdekében szükségesnek látja a K. T. Egyesület memorandumának megismerését.

5. A Középisk. T. Egyesületnek a fizetésrendezés tárgyában írt memorandumát egész terjedelmében felolvassák.

6. Sztepankó Albert főtitkár felolvassa az egyesületnek hasonló tárgyban írt memorandumát.

Hozzászólnak: Farkas Sándor, Dr. Baló József, Kolumbán Samu, Dr. Kovács János, Sztankó Béla. A hozzászólások értelmében a választmány elhatározza: hogy a szerkesztendő memorandum lényegében alkalmazkodjék a Középisk. T. Egy. memorandumához, de rövid, tömör formában emelje ki a tképző tanárság speciális sérelmeit s kérelmezze a Széll-féle javaslatnak a pénzügyi bizottság határozatai alapján módosult formájának megvalósítását, mint amely a tanárságra előnyösebb az eredeti javaslatnál.

A választmány elnök indítványára memorandum-szerkesztő bizottságot küld ki: Dr. Kovács János, Sztankó Béla és Sztepankó Albert főtitkár személyében s megállapodik abban, hogy nem tárgyalja a memorandumot, hanem felkéri az elnökséget, hogy kísérelje figyelemmel a testvéregyesület azonos mozgalmát s a vállalt szolidaritás alkalmazkodjék az általuk követett benyújtási módhoz.

7. Elnök kérdést intéz a választmányhoz az ülések idejét illetőleg, a választmány az ülések idejéről a hónap első felének egyik hétfői napjában állapodik meg.

K. m. f.

Jegyzette
Ribiczey Erzsébet,
 jegyző.

VEGYESEK.

Kinevezések a tanítóképző-tanárok statusában. Nagy örömet hozott szeptember huszadika a tanítóképző-tanárságra, amikor ötvenhárom kinevezés látott napvilágot a hivatalos lapban. Ügyszólván az egész status megmozdult, megváltoztatván eddigi helyét összesen 53 férfi és nő. A tömeges kineveztetések között elvi jelentőségűvé lett azonban a segédtanári rangban lévő gyakorló-iskolai tanítóknak a IX. fizetési osztályba való bevitel. E tény a legnagyobb örömmel konstatáljuk s azt hisszük, hogy a nagyjelentőségű munkának ezzel a honorálásával közelebb jutottunk a gyakorló-iskolai tanítók kiképzésének s képesítésének ügyéhez is. Sőt e kérdés megoldására már konkrét javaslatunk is van. A polgári iskolai tanítóképesítéssel rendelkező okleveles tanítók száma újabban annyira felszaporodott, hogy igen sok kiváló készségű fiatalembernek éppenséggel nem sikerült állást szerezni. Ez a képesítés, miként a példa is mutatja, igen jól beválik a gyakorló-iskolában. Nem volna-e helyes, ha addig is, míg a képzés és képesítés módja

megfelelően szabályoztatnék, a polgári iskolákra képesített tanítók sorából kerül-
nének ki a gyakorló-iskolai tanítók?

A kinevezések egyébként a következők: A közoktatási miniszter kinevezte *Erős Ilona* okl. polgári iskolai tanítónőt, a «Magyar gazdasszonyok» tan- és nevelő-intezetének rendes tanítónőjét az Erzsébet Nőiskola felsőbb leányiskolájához a X. fizetési osztályba rendes tanítónővé; *Topay Gizella* okleveles polgári iskolai tanítónőt az Erzsébet Nőiskola felsőbb leányiskolájához a XI. fizetési osztályba bennlakó nevelőnővé; *Rakovszky Mártha* okleveles polgári iskolai tanítónőt az Erzsébet Nőiskola felsőbb leányiskolájához a XI. fizetési osztályba bennlakó nevelőnővé; *Scherer Sándor* bajai áll. tanítóképző-intézeti igazgatót jelen minőségében a VII. fizetési osztályba; *Wollmann Elma* pozsonyi állami tanítónőképző-intézeti igazgatót jelen minőségében a VII. fizetési osztályba; *Heinrich Józsa* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti igazgatót jelen minőségében a VII. fizetési osztályba; *Párvy Endre* znióváraljai áll. tanítóképző-intézeti r. tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Izák János* losonci állami tanítóképző-intézeti rendes tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Bergmann József* modori állami tanítóképző-intézeti r. tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Kötse István* sárospataki állami tanítóképző-intézeti r. tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *dr. Katona János* lévai áll. tanítóképző-intézeti rendes tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Mészáros Jenő* temesvári áll. tanítóképző-intézeti r. tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Mihalik Lajos* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti r. tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Gaal Imre* félegyházi áll. tanítóképző-intézeti tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Dékány Mihály* csáktornyai áll. tanítóképző-intézeti tanárt jelen minőségében a VIII. fizetési osztályba; *Juhász Imre* pápai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá; *Makai Jenő* dévai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá; *Kraft József* pápai áll. tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fiz. osztályba rendes tanárrá; *Dienes Károly* csáktornyai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Keszler Károly* aradi áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Mandula Aladár* modori áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Heves György* dévai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Barabás Endre* kolozsvári áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Kurucz Ernő* lévai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Moyzes Miklós* znióváraljai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Macskássy Zoltán* székelykereszturi áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Bocskay István* temesvári áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Szalatsy Rezső* dévai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Ribiczey Erzsébet* bpesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézeti r. tanítónőt jelen minőségében a IX. fiz. osztályba; *Szánthó Jolán* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti r. tanítónőt jelen minőségében a IX.

fiz. osztályba; *H. Gál Ilona* sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézeti r. tanítónőt jelen minőségében a IX. fizetési osztályba; *Bocskay Kristóf* bajai áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Svarba József* lévai állami tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fiz. osztályba r. tanárrá; *Somló Bertalan* mármharosszigeti áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fiz. osztályba r. tanárrá; *Urhegyi Alajos* aradi áll. tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Ligárt Mihály* pápai állami tanítóképző-intézeti s. tanárt a IX. fizetési osztályba r. tanárrá; *Hegedüs Paula* bpesti áll. tanítónőképző-intézeti r. tanítónőt a IX. fizetési osztályba; *Ludmann Paula* eperjesi áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Wolszky Emilia* szabadkai áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fiz. osztályba r. tanítónővé; *Méray Irén* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fiz. osztályba r. tanítónővé; *Borszékyné Nagy Julia* sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Gerdenich Claudine* pozsonyi áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba rendes tanítónővé; *Lévayné Csukay Lujza* bpesti államilag segélyezett Fröbel-tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Duzs Erzsébet* eperjesi áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Csipkés Ilona* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Inecs Irén* kolozsvári áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Gludovác Emma* h.-m.-vásárhelyi állami óvónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Ujváry Ilona* bpesti államilag segélyezett Fröbel-féle tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Haus Irma* budapesti áll. segélyezett Fröbel-féle tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba rendes tanítónővé; *Fábián Constantia* sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézeti s. tanítónőt a X. fizetési osztályba r. tanítónővé; *Pazár Zoltán* lévai áll. tanítóképző-intézeti ideiglenesen megbízott tanárt a X. fizetési osztályba segédtanárrá; *dr. Novy Ferenc* ideigl. megb. tanítóképző-intézeti tanárt a félegyházi áll. tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba s. tanárrá; *Molnár Oszkár* képesített tanítóképző-intézeti tanárjelöltet a bpesti áll. polg. isk. tanítóképző-intézet igazgatóság-hoz való beosztás mellett áll. el. isk. tanítóképző-intézeti s. tanárrá a X. fizetési osztályba; *Buschmann Gyula* tanítóképző-intézeti ideigl. megb. tanárt a temesvári áll. tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba s. tanárrá; *Révész Györgyike* ideigl. megb. tanítónőképző-intézeti tanítónőt a sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézethez a XI. fizetési osztályba s. tanítónővé; *Zachariás Mária* ideigl. megbízott tanítónőképző-intézeti tanítónőt a kolozsvári állami tanítónőképző-intézethez a XI. fizetési osztályba, segédtanítónővé.

Az Egyesület küldöttségének tisztelgése Dr. Tóth János államtitkárnál.

Abból az alkalomból, hogy Dr. Tóth János kultuszminiszteri államtitkárrá kineveztetett, az Egyesületnek igen népes küldöttsége tiszteletet az új államtitkárnál. A küldöttség szónokája dr. Baló József volt, ki a következő beszéddel üdvözölte az új hivatalfőt:

Méltóságos Államtitkár Úr!

Midőn a magyar közoktatásügynek művelt, világszerte ismert nagy vezére Méltóságod személyében új munkatársat, — e minőségében új vezért állított maga mellé, — a T. T. O. E.-nek képviselőjében eme küldöttség mély tisztelettel jelenik meg Méltóságod előtt, hogy tiszteletteljes üdvözlését nyilvánítsa.

Tudatosak előttünk azon mozzanatok, amelyek Méltóságodat a magyar közoktatásügy e nagyfontosságú állására emelték. Mert Méltóságod az új korszaknak egyik előkészítője és ma egyik oszlopa; mert akit Turkeve és Mezőtúr búzatermő síkján, az alföld szívének úgyszólván pitvarában íhletett a magyar Génusz, az ma, midőn erős, nemzeti színezetű műveltséget kíván minden magyar, — hívatott vezér, — s mert aki a *heves-nagykunsági* egyházmegye régi főgondnoka, az tanügyben is bő tapasztalatokat állíthat politikai meggyőződése mellé.

Méltóságos államtitkár úr! A nemzeti műveltség a nemzetnek létkérdése. Ebben pedig a tanító és iskola a főtényezők. Amilyen a tanító, olyan az iskola, s amilyenek a tanítók tanítói, a tanítóképző-intézeti tanárok, olyan a magyar tanító, olyan a magyar iskola.

Ha e gondolatmenetet koncedálni méltóztatik, úgy meg vagyunk győződve, hogy Méltóságod közoktatásügyi politikájának mérlegébe illő súllyal esik a tanítóképzés nagy ügye.

A tanítóképzés ügye újabb időkben úgy szervezetben, mint intenzív belső életben szépen halad. Új rendtartás, új tanterv, új szabályzat, tanítóképző-intézeti tanárképzés, a szakfelügyelet kezdeményezésére sorban jutottak felszínre. E kereteket mi vagyunk hívatva kitölteni, amit buzgalommal végzünk s meg vagyunk győződve, hogy a magas Kormány, s ebben Méltóságod gondoskodik, hogy a tanítóképzést ne csak buzgó, de megelégedett tanárok is szolgálják.

Kívánunk Méltóságodnak nagyfontosságú működésében egészséget és sok sikert. Kívánjuk az Ég minden áldását!

Az Isten éltesse! Az Isten áldja meg!

A küldöttség szónokájának lelkes beszédére az államtitkár körülbelül a következőket mondotta:

«Igen tisztelt Hölgyek és Urak!

Első sorban is őszinte köszönetemet fejezem ki Önöknek, hogy hivatalom elvégzésének alkalmából felkeresni szívesek voltak.

A közoktatásügy minden iskolafaktorának munkálkodását igen fontosnak tartom ugyan az állam életére nézve, mindazonáltal teljesen egyetértek tisztelt Szónokukkal, midőn a tanítóképzés ügyét a kultúra legelső és legfontosabb tényezőjének mondotta. Ennek tartom én is a tanítóképzést s ilyen felfogás mellett fogom azt munkálni is. Örvideni fogok, — folytatta tovább az államtitkár — ha e munkámban az Egyesület és a tanárság támogatását igénybe vehetem s buzgalmát értékesíthetem; másoldalról pedig szívesen ígérem, hogy a tanárságnak kívánságait, törekvéseit tőlem telhetőleg mindenkor munkálni fogom. Végezetül csak arra kérem még Önöket, hogy igyekezzenek nemes és

nagyjelentőségű munkájukat hazafias szellemben tovább folytatni, igyekezzenek a hazának magyar nemzeti szellemben élő s gondolkozó tanítóságot nevelni!»

A lelkes éljenzések között elhangzott beszédet nagy meglepéssel fogadták a küldöttség tagjai s miután az államtitkár a jelenlevők közül magának többeket bemutatott, a kihallgatás véget ért.

A közoktatásügyi államtitkárok hatáskörének beosztása. Apponyi Albert gróf kultuszminiszter *Tóth* Jánosnak államtitkárrá való kineveztetése alkalmából az államtitkárok hatáskörének megosztása tárgyában a következőkép intézkedett:

Tóth János államtitkár felülvizsgálata alá bocsáttattak a következő ügyosztályok: X. *a*) ügyosztály. Ügyköre: törvényelőkészítési megbízások és a nem kath. kongrua-ügyek. Ügyosztályfőnök: Csorba Ferenc dr. min. tanácsos. A II. *b*) ügyosztály. Ügyköre: Az ev. ref. és ág. ev., az unitárius, a szerb és román ajku gör.-kel. egyház, az izr. hitfelekezetek ügyei, ugyanezen vallásfelekezeteknek a költségvetés terhére leendő segélyezése, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állók vallásügyei. Ügyosztályvezető: Makay Béla dr. osztálytanácsos. Továbbá az összes népoktatási intézményekkel foglalkozó ügyosztályok. Még pedig: a VI. *a*) ügyosztály. Ügyköre: Az állami elemi népoktatás összes ügyei, a kir. tanfelügyelőségek összes ügyei, a gazdasági népoktatás, ifjúsági egyesületek, a Tanítók Háza és internátusai, a népoktatási törvények revíziójára vonatkozó tanterv, utasítás és szervezeti ügyek. Osztályfőnök Halász Ferenc min. tanácsos. A VI. ügyosztály. Ügykörei: A tanítóképzés ügyeivel foglalkozik és alája tartoznak nevezetesen: az Erzsébet Nőiskola és az I. ker. áll. polg. isk. tanítóképző-intézet ügyei; az összes elemi tanító és tanítónképezdék és a róm.-kath. polg. isk. tanítóképző intézetek, az óvóképezdék, ösztöndíjak, a különböző tanfolyamok és póttanfolyamok és minden pedagógiai kérdés. Osztályfőnök Neményi Imre dr. oszt. tanácsos. VI. *a*) ügyosztály. Ügyköre: a nem állami népoktatási, tehát községi, felekezeti, társulati és magán elemi oktatás összes ügyei; a kisdedóvás összes ügyei, a felekezeti tanító-egyesületek ügyei, a közigazgatási bizottságok jelentései. Ügyosztályfőnök Renkovits Mihály dr. oszt. tanácsos. X. ügyosztály. Ügyköre: Az orsz. tanítói nyugdíj- és gyám-alap, valamint a felekezeti tanári nyugdíjalap minden ügye. Ügyosztályvezető Klauzál Gábor min. tanácsos.

Az elnökség és az I. ügyosztály, amelyhez tartoznak a római, és görög-katholikus egyház ügyei, közvetlenül a miniszter rendelkezése alatt állanak.

Az összes többi ügyosztály: nevezetesen III. *a*) művészeti, III. *b*) tudományos és irodalmi, IV. egyetemi, V. középiskolai, VII. *a*) felsőbb népoktatás (polgári, felső leánykereskedelmi iskolák), VII. *b*) gyógypedagógiai *Molnár* Viktor felülvizsgálata alá tartozik. A VIII. alapítványi és IX. gazdasági ügyosztály hovatartozása egyelőre függőben marad. Ezekre nézve a miniszter később fog határozni.